

Masarykův lid

ROČNÍK XVII • 1. ČÍSLO • BŘEZEN 2011

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině, Praha 4 - Krč, tel. č.: 233 373 934

e-mail: kmh@joura.cz

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan

Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

e-mail: nakladeva@seznam.cz

www.nakladeva.wz.cz

REGISTROVÁNO MK ČR E 11026

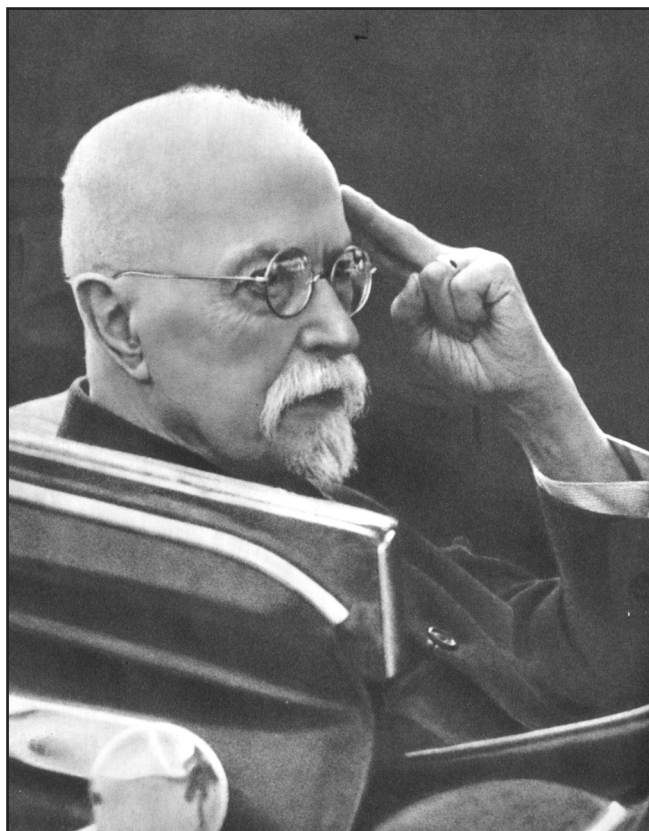
STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

Masarykovská témata, kterým je na stránkách Masarykova lidu pravidelně věnován prostor, jsou v tomto čísle rozmnožena o dva příspěvky z pera dr. Aleše Kolářského. První z nich je stručným přehledem útoků na Masaryka, jimž byl vystaven nejen během svého života, ale i dlouho po své smrti. Druhý příspěvek se zabývá Masarykovým moralizováním a upřesněním, co z hlediska mravního nemohl akceptovat v oblasti umění.

K PODSTATĚ MASARYKOVSTVÍ A ANTIMASARYKOVSTVÍ

O podstatě masarykovství panují i mezi vzdělanci velmi zkreslené představy. Proto i antimasarykovství bývá založeno na zkreslených představách o Masarykově odkazu. Antimasarykovství je českou specialitou. Je poučné při-

pomenout si, co Češi Masarykovi vytýkali v různých obdobích za těch uplynulých 128 let od roku 1882, kdy TGM přišel do Prahy.

Období let 1882–1890

Když se TGM odvážil v Athenaeu uveřejnit upozornění bohemisty Gebauera na odchylky od staré češtiny v Rukopisech „nalezených“ Hankou a když tím tedy započalo ověřování jejich pravosti vrcholící chemickým důkazem, že Rukopisy jsou psány novověkou pruskou modří, sklízел on a jeho skupinka od starovlastenecké publicistiky útoky, jako že je placen od Němců, aby podlomil sebedůvěru českého národa. Když vyšel v Herbenově Času Schauerův nepodepsaný článek „Naše dvě otázky“, který byl mylně připisován Masarykovi a který revidoval, bylo-li správné naše národní obrození, byl TGM českou publicistikou tehdy napadán jako filosof národní sebevraždy, a TGM k tomu říká v Hovorech, že i ta „milá Krásnohorská, taková pěkná pracovnice, proklela i mou matku“.

Dle tehdejších jiných českých názorů byli TGM a jeho realisté chladně racionalističtí, ne dost vřele vlastenečtí.

Roky 1900 a 1901

TGM zasáhl do procesu s Hilsnerem obviněným z židovských rituálních motivů při vraždě křesťanské dívky. Po mnoha letech se k té vraždě přiznal někdo jiný. V letech 1900–1901 byl „jenom“ spor o ten rituální motiv, který TGM vyvracel jako ošklivý, kulturního národa nedůstojný středověký předsudek. Tehdy byl TGM i fyzicky ohrožován a byl chráněn hrstkou oddaných studentů, jak mi později vy-

Masarykův lid

právěl jeden z nich (dr. Otakar Krouský). Antisemitsky poštvaní studenti křičeli, že TGM je placen od Židů. Ve stejném duchu psal proti Masarykovi český tisk.

Období první republiky

TGM přitlumeně napadán krajní pravicí za údajně němcomilství, krajní levicí odmítán jako nežádoucí alternativa k Leninovi.

Po Mnichovu 1938

TGM nazýván židomilem a celý jeho odkaz byl zpochybňován nejen „patologickou sedlinou“, ale i význačnými konzervativními literáty.

Po únoru 1948

TGM vydáván za politika, který se snažil upevnit panství buržoazie, vedl v Rusku čs. legie proti sovětské moci, nechal střílet do dělníků a hlásal chudým dělníkům účelově střídmost. Nečetl prý Marxe, učili nás tehdy v občanské výchově. (Srov. s tím obšírný Masarykův rozbor Marxových spisů v Otázce sociální. Ještě bych rád dodal, že k dělníkům a ke všem pracujícím měl TGM vztah jako jeden z nich. Původně totiž sám dělníkem (kovářem) byl a tomu se neodcizil. V tom smyslu byl i prvním naším dělnickým prezidentem.)

Od roku 1990

TGM tu a tam odmítán jako socialista, rusofil, jako český nacionalista a protikatolík. Fedroval prý kult Jana Husa a inspiroval prý ke stržení Mariánského sloupu. Jeho Republika prý oddělovala národ od křesťanských a jiných starých tradic. V určitých kruzích byl odpor nejen k tzv. vědeckému socialismu, ale k vědecké racionalitě vůbec. To ipso facto znamená i podstatný odklon od Masaryka.

Uvedené výtky si vzájemně protirečí. Jejich absurdita vynikne v konfrontaci se skutečnými Masarykovými výroky. Pokud není uvedeno jinak, cituji z Hovorů, a to z vydání Fr. Borového, Čin, 1946.

„... U nás je vidět, jak mladí lidé se vrhají z extrému do extrému – každých pět let je nová generace, která popírá předchozí. ... chytáme se každé nové myšlenky...nedostatek tradice ...Největší příčinu naší beztradičnosti vidím v té náboženské lhostejnosti.“ (str. 35) Masarykovo slovo „náboženský“ je nutno číst jako „mravní“.

„... když jsem volal po realismu, po vědecké metodě, tím jsem přemáhal svou vlastní romantičnost ...Locke, Hume a ti empirikové krotili ve mně Platona.... nejen moji odpůrci,

ale i přívrženci chtěli ze mne udělat jednostranný typ. Tak na příklad můj vykřičený racionalism. Můj ty bože, pokud chceš učit a dokazovat, musím užívat rozumu...Ale vždycky ... i v politice vis motrix mi byla etická – a etiku zakládám na citu, na lásce...“ (str. 87)

„Nejsem člověk stranový.“ (str. 79).

„Já jsem svým vzděláním vědomě Evropan.... A jako Evropan jsem západník...Nejlepší Rusové byli také západníky.“ (str. 39)

„Přijímal jsem socialism, pokud se kryl s programem humanitním; marxismu jsem nepřijímal...“ (str. 71)

„...nemám rád liberalism, pokud byl náboženskou netečností...“ (str. 82)

K upokojení našich liberálů: TGM byl pro využití soukromého podnikání. V knížce „Politické myšlenky“ (Státní nakladatelství, Praha, 1922) vybral Škrach tuto Masarykovu myšlenku: „Zajisté kapitalistická technika, její dovednost, její vynalézavost, její podnikavost nemůže být odstraněna.“ (str. 155–6)

K domnělému Masarykovu protikatolictví: „...za mnou chodívali mnozí alumni a kněží, abych jim poradil, mají-li vystoupit z církve...obyčejně jsem je od toho zrazoval, neboť jsem viděl, že jejich pochybnosti nejsou dost silné, aby je vedly k jiné pozitivní víře.“ (str. 82)

„V politice ... má člověk...navazovat nejen na předchůdce, ale co možná na celé dějstvo.“ (str. 74)

„...samostatnost nás nespasí. Já jsem viděl v politice nástroj, cíl mě byl náboženský a mravní.“ (str. 75)

„...sjednocovat všechna úsilí... Takové politiky vyžaduje naše doba.“ (str. 80)

„Opravdovost – to je tajemství světa a života ...“ (str. 95)

Těchto několik výňatků z Masaryka ukazuje, že principiální je u něho humanita. Jí je podřízeno vše ostatní. TGM podporuje různé směry, ale jen v tom, co nevybočuje z humanity, o níž jsme již v ML pojednali. Humanitou poměřuje vše: národnost, stát, sociální třídy a politické strany, socialismus, kapitalismus, církve, evropanství, rusofilství, západnictví. Vše proto Masaryka zajímá a ve všem se přidržuje především mravního hlediska. To nutno žádat i na Masarykových kritikách.

Krise moderní doby je mravní. Jako by byl TGM seslán, aby jí čelil. A skutečně, aspoň náš národ před ní na čas uchránil. Prohry v následujících zápasech neznamenají zánik. Jako vzor pro budoucnost trvá Masarykův odkaz dál.

Aleš Kolářský

Statečný je ten, kdo koná bez svědka to,
co je schopen vykonat před celým světem.

La Rochefoucauld

K MASARYKOVU MORALIZOVÁNÍ

Masarykovo silné moralizování někdy zasáhlo i do posuzování umění. Na str. 212 Masarykovy Světové revoluce (1. vydání) je výraz „nehoráznosti tzv. moderního umění“. Expresionismus v umění je Masarykovi nepřijatelný mravně. Odkud se to velké moralizování bere? Byl snad TGM pedant a suchar? Připomeňme nejprve několik dokladů o tom, že pravdou je opak.

Porodník Steinbach vypráví, že když TGM viděl vážení novorozence, poznamenal: „Vida, sotva se narodil, už je vážený.“ Podle Emila Ludwiga měl TGM „šelmovský“ humor a vyváženost jeho osobnosti vyjádřil výrokiem, že TGM je „exemplář člověka“. Firt dosvědčuje, že se TGM smál až k slzám při sledování Bořka Dohalského, který někoho parodoval. Max Brod zmiňuje Masarykův podmanivě účastný pohled při seznamování. Voskovec dosvědčuje, jak při představení Osvobozeného divadla TGM jako první vstal a tleskal. A doma? Syna Herberta TGM sice napomenul za to, že Herbert přišel ke stolu bez límce a manžet, ale vzápětí se velice smál, když se syn vrátil s límcem a manžetami, ale bez košile. A zdá se, že Masarykovi nebylo v jednom období úplně cizí porušit svou zásadu být zesnulé manželce věrný i po celé své vdovství. Netřeba snad dokládat, že TGM nebyl pokrytce. Ostatně ono i na této zásadě je určitě také něco lidsky přirozeného. Kde ale tedy je zdroj Masarykova neobvykle silného moralizování, když mravně odsoudil i umění? Vysvětlení je nutno hledat v něm, ne ve vnějších vlivech. Ostatně ani jeho žena nebyla suchar.

Vysvětlení Masarykova moralismu vidím v jeho celkovém názoru na svět, v jeho filosofii dějin a v tom, že byl typem člověka politického. Podle Masaryka se moderní člověk cítí ohrožen v metafyzických jistotách, které mu domněle odnímá novověká věda a filozofie svou skepsí a subjektivismem, jenž člověka – tvora společenského – izoluje. Německá filozofie 19. století byla nanejvýš subjektivistickou. Při tom právě i moderní Středoevropan touží po „náboženství“ (Svět. rev. str. 429). (Za výraz „náboženství“ lze dosadit slovo „naděje“.) TGM k naději modernímu člověku pomáhá, protože sám víru neztratil ani při své racionalitě a při svém respektu k vědě. Nevěřil v obecnou a definitivní dekadenci (Svět. rev. str. 433) a snažil se vzbuzovat ve svých současících klidnou jistotu. V moderní době je rozčilení stále. Za války je akutní, jindy je chronické (Svět. rev. str. 426). Po válce stojíme v otázce „náboženské“ pořád tam, kde před válkou, říká TGM starostlivě. Pořád hledí zabránovat šíření beznaděje. Snad proto řekl, že nezná jinou otázku než náboženskou. Všechny ostatní otázky jsou od ní odvozeny.

Múzy umlkají mezi zbraněmi. Ale pro Masaryka je moderní doba mobilizující (morálně) právě především v době míru, kdy klíčí naléhavé mravní problémy a kdy je ještě čas vyřešit je bez velkých otřesů. TGM ty problémy jasně vidí, ale viděl ve střední Evropě i nebezpečně indiferentistický

postoj k nim. Ty problémy vyžadují klidnou, ale včasnou a vytrvalou a zejména také drobnou práci – tedy práci každého. Veřejnost ovládaná ideami zmaru, dekadence a beznaděje je ohrožena, protože nemůže vidět účel takové práce. Proto myslím, že se sociologovi a státníku Masarykovi nelíbí ve veřejném životě umění, jež připomíná tyto subjektivistické, ve svých důsledcích nihilistické a tedy sociálně rozkladné ideje.

Ovšem sféra soukromá je přece jen něco trochu jiného. Odpočinek v ní obnovuje optimizmus a tvořivé síly. I prožitek expresionistického obrazu může mít takový účinek, jde-li o opravdové umění. A prožitek z něho je soukromý, tj. odehrává se v nitru vnímavého, byť třeba na veřejné výstavě. TGM se dovedl tolerantně postavit k umění, jež ho eticky neiritovalo. Např. při promítání filmu v Lánech prý jednou řekl „tož je to hloupé, ale...“ (a uvedl rekreační účel jeho sledování).

Bylo-li Masarykovo moralizování při posuzování umění někdy (asi jen výjimečně) nemístné, je to pořád lepší, než kdyby prostor pro oprávněné moralizování zůstal nevyplněn. Výjimečný „přešlap“ bych mu proto odpustil. Hrůzy 20. století ukázaly, že Masarykova včasná mravní bdělost až ostražitost byly nanejvýš potřebné (už před rokem 1910 monitoroval a eticky třídil duchovní proudy v Německu a Rusku, tj. v zemích, odkud později vzešly celosvětové problémy). Ani dnes se Evropa neobejde bez Masarykova nabádání k etické obezřetnosti a ke každodenní práci v duchu humanity jako nezbytné sjednocující víry, zejména když nás prý začínají ohrožovat mimoevropské civilizace, které na rozdíl od nás ideově sjednoceny jsou. TGM je jako státník neobvykle starostlivý a morálně náročný, protože je neobvykle prozíravý.

Aleš Kolářský

*V loňském roce byl státní svátek 28. říjen označen v našich médiích i čelnou politickou garniturou za hlavní (nejdůležitější) státní svátek. Tohle zdůraznění bylo až nápadné. Nicméně někteří žurnalisté zůstali věrni svému dosavadnímu dehonestujícímu pohledu na tento svátek a ti, kteří na něj neútočili, aspoň položili otázku, zda má být slaven, když už Československá republika neexistuje. Zřejmě si neuvědomili, že podstata existence Československé republiky nebyla v její velikosti, ale v idejích a hodnotách, na nichž byla postavena a které ji spojují s ostatním demokratickým a svobodným světem. Pod dojmem těchto diskuzí už před deseti lety pronesl prof. dr. Jan Rataj, DrSc. přednášku zabývající se tímto tématem. Přetiskujeme ji ze sborníku *Spory o dějiny II.*, vydaného Masarykovým ústavem AV ČR, v Praze 1999.*

POLITICKÉ PROMĚNY SYMBOLIKY SVATOVÁCLAVSKÉ TRADICE A TRADICE 28. ŘÍJNA V MODERNÍCH ČESKOSLOVENSKÝCH A ČESKÝCH DĚJINÁCH

Svatováclavská tradice je kontinuálně nejstarší českou historickou tradicí. Od 10. století se kníže Václav stal středověkým „věčným panovníkem“ Čechů, ochráncem českého státu na nebesích, později i symbolem českého bojovníka (svatováclavské kopí bývalo nesené do boje v čele českých vojsk), jeho obraz byl na mincích českých panovníků, na zemských i královských pečetích, hymnou starých Čechů se stal svatováclavský chorál. Vyvrcholením středověkého svatováclavského kultu byla doba Karla IV., kdy česká královská koruna, uložená ve Svatováclavské kapli katedrály sv. Víta, se nazývala svatováclavská a země Koruny byly zeměmi svatováclavskými. Svatováclavská tradice byla vnímána v různých polohách. Na prvním místě se k ní hlásili bojovní čeští katolíci, kteří ve sv. Václavu spatřovali protektora svých snah o dominanci katolicismu v zemi. Hlásil se k ní i Jan Hus, husité (na husitské svatováclavské korouhvi byl nápis „Na Němce, zrádce Boží!“), J. A. Komenský i jednota bratrská, české protestantské stavy apod. Za protireformace se sv. Václav stal symbolem legitimacy katolicismu a habsburské dynastie v českých zemích.

Uvnitř samotného katolicismu, počínaje Bohuslavem Balbínem, se sv. Václav stal záštitou odporu vlasteneckých českých kněží proti germanizaci, a tak byl také v 19. a 20. století znacionalizovaným německým klérem v pohraničí a smíšených oblastech pochopen. Svatováclavská modlitba českých venkovanů z poloviny 19. století obsahovala prosbu: „Vyžeň Němce, cizozemce!“ Básník Jaroslav Durych vzpomíná, jak němečtí katoličtí kněží a bohoslovci odmítali světit 28. září, neboť v něm viděli nikoliv svátek zemského patrona, ale Čecha:

„Nejbigotnější německé živnostnice nutily na den sv. Václava český personál k všední práci, v mnohých obcích nechťel německý lid na ten den do kostela.“

Do novodobého politického života vstoupili Češi r. 1848 shromážděním a mší pod sochou sv. Václava od Jana Jiřího Bendla na Koňském trhu. Odcizení mezi českým národním hnutím, které svůj program demokratizovalo, liberalizovalo

a nacionálně radikalizovalo, a katolickou hierarchií, českou historickou šlechtou i katolickým politickým stranictvím – táborem, jenž zůstal až do posledních dnů monarchie konzervativně loajálně dynastickým, ovlivnilo v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století podobu svatováclavské tradice. Především katolickým světcem zůstal sv. Václav pouze aktivním katolíkem a prohabsburským monarchistou. Poslední korunovaný český král Ferdinand V. Dobrotivý pasoval r. 1836 svatováclavské rytíře. V českém národním povědomí ustoupil jinému obrazu knížete Václava – vůdci blanických rytířů, jenž mečem obnoví národní práva Čechů. Tento obraz ovlivnil stylizaci sv. Václava na novém Myslbekově pomníku na Václavském náměstí. Kromě toho svatováclavská tradice byla v národním hnutí masivně překrývána tradicí husitskou, která byla vnímána jako bližší tehdejšímu ideálům svobodného myšlení a národního sebevědomí. Monumentalita Smetanovy symfonické básně *Má vlast* čerpá z husitských tradic. Touto proměnou bylo dokonce zasaženo i tradiční pražské svatováclavské posvícení 28. září. Trhovci se neomezili pouze na obrázky sv. Václava, ale nabídku v tento den rozšířili o obrázky Jana Husa a Jana Žižky.

Národní patos svatováclavského kultu vedl rakouské úřady při protičeské perzekuci v prvních letech první světové války k zákazu svatováclavského chorálu a zobrazení českých svatováclavských korunovačních klenotů.

V letech 1914–1915 byla svatováclavská idea aktualizována českými monarchistickými krajany v Rusku, kteří tlumočili carovi prosbu o osvobození západních Slovanů a doufali, že „koruna sv. Václava zazáří v paprscích koruny Romanovců“. U první čs. zahraniční vojenské jednotky – České družiny v Rusku, z níž vznikl pluk sv. Václava, lze dokumentovat svatováclavské motivy ve výzdobě zemljank, polních oltářů; byl využit i svatováclavský chorál apod. Po pádu romanovské monarchie a po podřízení legií v Rusku Masarykově Čs. národní radě v Paříži byla v legiích svatováclavská symbolika nahrazena soudobou či husitskou

Masarykův lid

symbolikou, odpovídající Masarykovým snahám o demokratizaci.

Na sklonku války byla svatováclavská tradice využita českými katolickými monarchisty k pokusům o korunovaci Karla I. za českého krále a státoprávní úpravy habsburské říše, a tím i k záchraně habsburské monarchie. V tomto smyslu vedl s Karlem I. jednání katolický konzervativní politik olomoucký advokát M. Hruban.

Při koncipování demokratické a republikánské ideje nezávislého Československa r. 1918 T. G. Masaryk svatováclavskou tradici pominul. Washingtonská deklarace z 18. 10. 1918 se z historických tradic výslovně zmiňuje pouze o tradicích husitské a českobratrské. Některými svými atributy se totiž svatováclavská tradice jevila jako přímý opak tehdejšího volání po „demokracii a svobodě vždy větší a větší“. Byla chápána jako „překonaná relikvie zašlé minulosti“ (I. Werstadt), jako zástita pro monarchistickou autokracii, autoritářství, jako tradice, která posiluje církevní i politický katolicismus. Tehdejší český katolicismus ovládali konzervativní tradicionalisté, křesťansko-demokratický směr se počal rozvíjet až v průběhu první republiky, ekumenický směr a snaha o dialog s českou sekularizovanou společností měla u našich katolíků ještě větší zpoždění. Nepřekvapuje, že katolicismus se T. G. Masarykovi jevil jako absolutní protiklad moderní demokracie. R. 1913 napsal: „Katolicismus svou podstatou je tak aristokratický, že katolický stát a parlamentarismus je *contradictio in adiecto*.“ Později, r. 1929, Masaryk připustil, že katolické německé Centrum je demokratickou stranou, ale dodal, že katolické státy jsou ideálním prostředím pro nastolení nedemokratických diktatur, protože diktátoři mají na co navazovat. Washingtonská deklarace, jež tvoří základ tradice 28. října, odmítla výslovně monarchii a monarchy z boží milosti, výsady aristokracie a nadprávi církve ve státě a společnosti. Deklarace vůle společného státu Čechů a Slováků překročila rámec svatováclavské státnosti. Svrchovanosti a autoritě „věčného panovníka“ neodpovídala proklamovaná škála demokratických svobod, z nichž měla vycházet budoucí čs. ústava i přihlášení se k zásadám americké Deklarace nezávislosti z r. 1776, včetně Lincolnova Prohlášení lidských a občanských práv.

Nicméně představa o zásadní diskontinuitě mezi svatováclavskou tradicí a moderní státní tradicí 28. října se neujala. Domácí česká politika vyhlásila samostatný čs. stát 28. října 1918 pod pomníkem knížete Václava. Datum 28. října 1918 zdobí čelo pomníku. Češi tak mají jedinečné místo své identity, kde se snoubí tradice jejich starobylé a moderní státnosti, místo národního spontánního shromáždování.

Státní tradice 28. října v první republice zastínila svatováclavskou. 14. října 1919 prohlásilo Revoluční Národní shromáždění zákonem 28. říjen za státní svátek. Den sv. Václava – 28. září – se stal jedním z památných dnů. Vedle masarykovské interpretace 28. října, která se pojila s představou národně svébytné, ale též dnešními slovy občanské a otevřené společnosti, žila Kramářova, Dykova a Rašínova integrálně nacionální interpretace 28. října, vyzdvihující význam domácího národněosvobozenického boje a závazek utvoření skutečného čs. národního státu.

Svatováclavská tradice si udržela prioritní a privilegované místo u katolické církve, Československé strany lidové a politizujících katolických literátů. I katolický tábor se výrazně odlišoval v interpretaci jejího obsahu. Pro konzervativní tradicionalisty, pokládající ČSR za heretický stát židobolševiků, židoanglů a svobodných zednářů, ale i pro nově vznikající katolické fašisty byla svatováclavská tradice závazkem pro nastolení stavovského a nedemokratického státu, nejlépe monarchie. V druhé polovině 20. let na shromážděních Národní obce fašistické běžně vlály praporce knížete Václava. Svatováclavský motiv sloužil i k apologe-tice vůdcovského principu. Křesťansko-demokratický směr, který představoval zejména předseda ČSL Jan Šrámek, trvale se snažil o vzbuzení důvěry TGM naopak státotvorně propojoval svatováclavskou tradici s 28. říjnem a autoritou prvního čs. prezidenta.

Svatováclavské milénium r. 1929 znovu aktualizovalo symbol sv. Václava.

Při této příležitosti T. G. Masaryk precizoval své pojetí svatováclavského odkazu. Přihlásil se k interpretaci zdůrazňující propojenost ideje svatováclavské a husitské, ocenil význam starobylosti a civilizovanosti české státnosti 10. století i západní orientaci knížete Václava, v níž spatřoval projev politické prozíravosti. Vyzdvihl rovněž i některé jeho vzorové osobní vlastnosti, jako „mravnost posvěcenou pravou zbožností“. Zde věren svému tzv. pozitivnímu náboženství nespojoval výslovně knížete Václava s církví. Dále pak ocenil Václavovu vzdělanost. Proti chronickému, maločeskému komplexu části české elity T. G. Masaryk argumentoval principem, že není podstatné být velkým národem, ale slušným národem a kvalifikovaným národem – v naplnění těchto zásad spatřoval optimistickou perspektivu pro českou budoucnost.

Druhá republika, v níž se na podzim 1938 chopili moci tradiční odpůrci Hradu, vedeni Beranovými agrárníky, Hodáčovými Národními demokraty a větší částí českých fašistů, odmítla Masarykův i Benešův myšlenkový odkaz, demokratické tradice českých dějin, relativizovala jakýkoli československý výkon uplynulých dvaceti let, počínaje prvním odbojem a legionáři. Masarykova demokratická modernizace české politiky, geopolitická orientace na západní demokracie, hodnoty republikánské občanského českoslovenství byly odmítnuty jako cizorodé „kořeny zla“. Oslavy dvacátého výročí Československé republiky byly po Mnichovu odvolány a 28. říjen 1938 vládním rozhodnutím proběhl jako obyčejný den.

30. listopadu 1938, po svém zvolení prezidentem Československé republiky, Emil Hácha vkleče před stojícím pražským arcibiskupem kardinálem Karlem Kašparem políbil lebku sv. knížete Václava. O den později nově jmenovaná Beranova vláda po složení ústavního slibu zahájila svou práci katolickou mší a společnou modlitbou ministrů. Oba akty, za konfesijně neutrální první republiky nemyslitelné, vyzdvížením sv. Václava na státní piedestal demonstrovaly konzervativně autoritářskou orientaci nového režimu. Státnost druhé republiky tak programově zpětrhala kontinuitu s moderními svobodomyšlnými hodnotami Washingtonské deklarace z r. 1918, z nichž vycházela prvorepubliková idea státu.

Masarykův lid

Druhá republika se zřekla hodnot otevřené multikulturní společnosti, pluralitní parlamentní demokracie, principu diskuse, liberalismu, humanity, socialismu, svobody tvorby, občanských svobod, elementární rovnosti, racionality. Náplň nové, nyní již závazné ideové doktríny, prosazované vrchnostenským nekontrolovatelným státem, tvořily: nacionalismus xenofobního a rasistického typu, vůdcovský či elitární hierarchický antidemokratismus, kult poslušného a ukázněného bojovníka a průkopníka, očištného násilí a osvětlené diktatury, víry a věrnosti.

Svatý Václav jako symbol christianizace Čech a pevného svazku církevní a světské sféry historicky ospravedlňoval katolický fundamentální atak v druhé republice, k němuž vyzval pražský arcibiskup K. Kašpar v pastýřském listu Jednota v pravdě a lásce Kristově. Katolicismu bylo v druhé republice opět přiznáno privilegované postavení a nadprávi, které ztratil za světské demokracie první republiky respektující svobodu svědomí a náboženského vyznání. Mluvčími českého katolicismu se stali konzervativní preláti, militantní katoličtí intelektuálové a katoličtí fašisté, zatímco křesťansko-demokratičtí stoupenci dialogu s českou sekularizovanou společností i ostatními církvemi byli uvnitř katolického tábora ostrakizováni a vypuzeni z politického života. Katoličtí fundamentalisté pod heslem Katolictví zákonem! chtěli nastolit „služebnost státu Bohu“ a vytvořit nenarušitelné spojení katolictví s českou národní identitou, z níž měli být nekatolíci vyloučeni. Pod svatováclavským praporem rozpoutali v druhé republice řadu politických a kulturních čistek. Proti myšlení moderního světa, židům, ateistům, jiným vyznáním oprášili nejenom své starobylé nesnášenlivé stereotypy, ale nechali se inspirovat soudobými nedemokratickými autoritářskými stavovskými modely katolického původu. Politická slepota, touha po odvetě, zášť k demokratům dovedly české integrální katolíky až k nepokrytému stranění nacismu.

Svatováclavská státnost spojovaná s ideou podřízenosti slabého českého státu mocnému sousedu navyšovala dominantní úlohu katolické církve v českém národě, který prý svou spásu nemůže očekávat od vlastní slabé světské moci, ale pouze od křesťanského univerzalizmu.

Březnový rozpad česko-slovenské státnosti r. 1939 předznamenala rovněž devalvace a zeslabení tohoto pojmu i z české strany. Nová vládní garnitura se vrátila k předválečné české historické státnosti. Československou státnost zasunula do pozadí jako nový, neorganický, umělý prvek v českém politickém myšlení, do značné míry „vylhaný“ versailleskou mírovou konferencí. Ideolog druhé republiky E. Vajtauer v tomto duchu utvrzoval českou veřejnost: „Pokladník ve Versailles nám vyplatil více, než měl. Vracet přeplatek, když už jsme s ním dvacet let volně naložili, je trudné. Ale co naplat!“ Koruna knížete Václava však nebyla korunou Slováků ani Rusínů, a proto se svatováclavská státnost nestala potřebným tmelem celostátní integrity. Příčinu laxního až mátožného postupu prezidenta Česko-Slovenska E. Háchy ke slovenskému separatismu, který znepokojoval skupinu českých vládních činitelů (I. Havelka, A. Eliáš, L. K. Feierabend, V. Klumpar, H. Masařík), nalezneme v politické zповědi E. Háchy A. Hitlerovi v Berlíně 15. března 1939. Podle záznamu německé strany Hácha nespatoval v odtr-

žení Slovenska problém, neboť „byl už dávno přesvědčen, že různé národy tohoto státního útvaru nemohou žít pohromadě“.

Základním atributem druhorepublikové svatováclavské státnosti byla rezignace na samostatnost a nezávislost, k níž dospěla česká politika v průběhu první světové války. Skutečnost, že Češi, Slováci a Rusíni měli poprvé v moderní době svůj stát, který se začal samostatně chovat v mezinárodních vztazích, byla vnímána jako neblahý výstřelek. Svrchovanost byla prý hazardem nad naše síly, který ve svých důsledcích ohrozil národní existenci Čechů. Za těchto okolností nepřekvapí, že po Mnichovu v kruzích tradiční konzervativní české předrepublikařské elity a u části mladé protirakouskými emocemi nezatížené generace se objevuje austroslavistická nostalgie. Setrvání českého státu v rámci rakouského soustátí bylo prý organické. Idealizovaný obraz rakouské monarchie byl obrazem dynamiky českého národního rozvoje. V české habsburské provincii byla prý zachována česká národní čistota, kdežto po nastolení ČSR byla ohrožena pronikáním cizích živlů a cizích ideologií jako nikdy předtím. Habsburský konzervativní sen nebylo možno znovu opakovat. Monarchie zanikla r. 1918 a Rakouská republika se rozplynula v Ostmarce r. 1938.

Staré austroslavistické schéma se přetvořilo v germanoslavismus. Češi jakožto nejvyspělejší slovanský národ, krvi německé rase nejbližší (!), měli pod německým ochranným deštníkem a vlivem sehrát významnější úlohu než ostatní slovanská plemena, která se stanou objektem německé geopolitické rozpínavosti. Česká veřejnost byla vládní propagandou matena ničím nepodloženými úvahami o existenci česko-německé spolupráce a možnosti československého přiživování se na německé expanzi. Beranova pravice vyslovila souhlas s mnichovským řešením i se ztrátami. Smutnou kuriozitou v dějinách diplomacie jsou úvodní slova česko-slovenského prezidenta E. Háchy při přijetí A. Hitlerem 15. března 1939, v nichž ujistil nacistického vůdce, že československé prezidenty T. G. Masaryka a E. Beneše téměř neznal (neopomenul podotknout, že u jednoho setkání s E. Benešem „došlo k různicím“), že režim Československé republiky mu byl cizí stejně jako myšlenka československé nezávislosti. Nacistický vůdce později se zadostiučiněním uvažoval o českém specifickém fenoménu, který nenalézal u jiných národů – existenci silného proudu uvnitř české elity, který nedoceňuje význam vlastní státní svrchovanosti: Jak jinak si vysvětlit onu skutečnost, že čeští důstojníci, když jsme při našem vstupu do Československa přejímali jeho vojenskou výzbroj, nám ihned nabízeli své služby. Jak jinak by starý rakouský úředník Hácha mohl tak správně rozumět historii samostatného Československa a jak jinak než z nejhlubšího přesvědčení se mohl rozhodnout k cestě k němu, k šéfovi? Kdyby tomu tak nebylo, Češi by náš vpád vítali zcela jinak než pláčem a nenařídili by během pouhých 45 minut předání všech i těch neodlehlejších služben.“

Nové historické zdůvodnění vazalské české státnosti ve vztahu ke třetí říši vznikalo na popud premiéra R. Berana mezi agrárními publicisty (E. Vajtauer), katolickou pravicí (Řád, Národní obnova, J. Scheinost, B. Stašek) a v okruhu prezidenta Háchy (medievalista J. Kliment). Svatováclavská státnost vyjadřovala odevzdanou víru vazalského etnika a

Masarykův lid

státu, že mu sv. Václav nedá zahynout, zároveň utvrzovala českou poplatnost a lenní vztah k Německu. „I my musíme dnes jít podobnou cestou,“ aktualizoval svatováclavskou tradici kanovník B. Stašek, „očekávající ovšem, že i dnešní Německo bude s námi jednat s touž velkorysou generózností a taktem, jako se choval král Jindřich I. k našemu sv. Václavu a k české zemi, jíž ponechal všechny atributy její osobitosti a samostatnosti a všechny možnosti politického, hospodářského i kulturního rozvoje“. Beranova vláda se vyčlenila z participace na světové politice. Němci byli označováni za jedinou možnou spojnici Čechů s Evropou. Provincionalizace Česko-Slovenska v obruči německé střední Evropy nalézala podporu v častém zdůrazňování české malosti v protikladu s německou velikostí. Vládní kruhy druhé republiky akceptovaly nacistické pojetí střední Evropy a připustily, že český národ žije v geopolitickém podnájmu v německém životním, sídelním a hospodářském prostoru. Vedly kampaň za konečné smíření Čechů s Němci. Osudové chyby byly shledávány pouze na české straně. Hitlerovo Německo bylo prezentováno české veřejnosti jako velký, silný soused, možný partner ve spolupráci, lenní pán a ochránce zbytkového Česko-Slovenska, osvoboditel od benešovské parlamentní demokracie a závislosti na Francii a SSSR.

Obraz Němce třetí říše – nacisty – byl obrazem gentlemana, velkého učitele Čecha a vzoru pro totalitarizující politické, ekonomické, kulturní i sociální přeměny. Projevovala se snaha imitovat německou národní povahu, charakter i mentalitu v národně socialistickém pojetí. Němec demokrat, antifašista a Němec židovského původu se ocitli v kategorii národních nepřátel. Více než ke smíření přispěla kampaň k erozi českého národního sebevědomí před 15. březnem 1939.

K svatováclavské státnosti se přihlásili i čeští fašisté. Svatováclavský akcent obsahovalo i svolání Českého národního výboru (Národní obec fašistická, Vlajka, Akce národní obnovy a další) z 16. března 1939, v němž chtěli fašisté uchopit moc. Ve svatováclavské státnosti spatřovali protiklad první republiky, již pokládali za loutkový stát Židů a svobodných zednářů. Nadto demokratické principy, které tento stát aplikoval v mezinárodních vztazích, znemožňovaly realizaci českého fašistického expanzivního imperiálního programu.

Ten však mohl být naplněn ve svatováclavském spojení s třetí říší. Původní protiněmectví českého fašismu bylo zatlačeno přitažlivostí ideologické spřízněnosti. Čeští fašisté však neakceptovali svatováclavský motiv podřízenosti Němcům. Podle ideologa Vlajky A. Cyphellyho kníže Václav nebyl poplatný tributem vůči Jindřichovi I. Z jeho strany šlo prý pouze o dobrovolný projev čistého přátelství a ideového a bojového kamarádství.

Druhorepubliková svatováclavská státnost plynule přešla i do protektorátu, který likvidoval poslední znaky české státnosti.

Brzy po vyhlášení protektorátu vládním nařízením č. 219/1939 Sb. přestal být 28. říjen státním svátkem i památným dnem. Ve svatováclavské tradici byl zvýrazněn moment podřízenosti, odpovídající háchovskému heslu „Být dobrým Čechem a spolehlivým příslušníkem říše!“ Háchův okruh se pokoušel argumentací svatováclavskou státností aktualizovat středověký právní svazek mezi českým státem a svatou říší římskou a legitimizovat tak české národní pojetí autonomie protektorátu. Češi měli akceptovat „ochranu malého národa vedoucím národem“ národně socialistické „hodnoty“, pomáhat vítězství říše ve válce a postihovat „protiprávní“ odboj. Povinností německého lenního pána bylo držet své závazky vůči vazalovi, tj. kulturně-národní autonomii.

Demonstrace na Václavském náměstí 28. 10. 1918

Dezinterpretace svatováclavské tradice v protektorátu stále více souzněla s říšskoněmeckými a sudetoněmeckými falzifikacemi českých dějin. Kníže Václav posloužil k historickému zdůvodnění oprávněnosti začlenění českých zemí do velkoněmecké říše a mravnosti kolaborace. Již 19. března 1939 politický sekretář státního prezidenta E. Háchy doc. J. Kliment v Národní politice v článku Obnovuje se Svatá říše římská projevoval vazalskou pychu, že Češi jsou součástí obnovené říše římské německého národa jako první německý národ,

a vyjadřoval touhu „osvědčiti i takové hodnoty, aby nás i dnešní říše mohla po vzoru našich předků považovati za svého nejlepšího německého člena“ a „zlatý klenot německé říše římské“. Svatý Václav byl protektorát ním i činitelem stylizován jedním dechem jako „první uvědomělý hlasatel českého dorozumění s říší, národní světec a dědic české země“. Obraz svatého Václava se octl na protektorátní bankovce nejvyšší nominální hodnoty (5000 K), s jeho jménem byl spjat i projekt největšího protektorátního propagandistického velkofilmu, jenž k úlevě mnohých českých herců nebyl dokončen. V protektorátní interpretaci svatováclavské tradice byl zvýrazňován motiv bratrovraha Boleslava I., bránícího se mečem expanzi říše. Jeho osobnost personifikovala údajnou marnost a sebevražednou škodlivost odboje. Mezi Boleslavem I. Ukrutným a Benešem Krvavým (tak zněla protektorátní titulatura československého prezidenta v exilu) byla shledána přímá paralela.

Vyvrcholením kolaborantského zneužití svatováclavské tradice v protektorátu bylo předání klíčů od českých korunovačních klenotů E. Háchou zastupujícímu říšskému protektoru R. Heydrichovi ve Svatováclavské kapli chrámu sv. Víta v Praze 19. listopadu 1941. Ceremoniál symbolizoval totální svrchovanost nacistů nad českým národem. Ještě monstróznější byl slib českého národa u pomníku sv. Václava na Václavském náměstí v Praze 3. července 1942, jímž vyvrcholily masové manifestace na náměstích českých měst proti atentátu na R. Heydricha. Předseda protektorátní

Masarykův lid

vlády J. Krejčí zde za nacistické režie a za uměleckého doprovodu chóru Národního divadla deklamoval: „... žádný poctivý Čech nemůže a také nesmí v budoucnosti dopřát toho nejmenšího sluchu nepřítelům říše, nejméně však úhlavnímu nepříteli českého národa zaprodanci Benešovi. Celý svět má slyšet, že se jednotně známe k velkoněmecké říši a svorně zatracujeme její nepřátele!“

A. Hitler Háchovu a Klimentovu kolaborační státoprávní konstrukci odmítl jako „směšné formálnosti“. Protektorátní svatováclavskou státnost chápal jako účelový instrument ovládnutí českého etnika do konečného řešení české otázky. „Háchu musíme prezentovat jako jednoho z největších mužů světa, pokud Čechům nechá závěť, která bude znamenat jejich konec. Jeho jméno musí být vyslovováno jedním dechem se jménem krále Václava, aby se na něho mohl odvolávat každý zbabělec. Jeho následník? Jen žádný chlap! Budeme vždycky vycházet líp se zbabělci než se statečnými muži. Čechy nejlíp vyřídíme, že na ně budeme prostřednictvím takových osob působit nepřetržitě a v dlouhém časovém období.“

Zjevné nerespektování svatováclavské české národně-kulturní autonomie protektorátu říši vedlo u jejich českých vyznavačů k projevům jakéhosi kolaboračního vzdoru, který však neměl nic společného s odbojem. Tento postoj příživila i naprostá lhostejnost říšských činitelů k náboženskému charismatu svatováclavství. Se svými fundamentálními aspiracemi se musel český katolicismus po pádu druhé republiky rychle rozloučit. J. Scheinost dospěl k pozdnímu poznání, že za „bezbožecké“ první republiky měla katolická církev mnohem více práv než v třetí říši. V těchto kruzích, ač nevystoupily z bludného kruhu kolaborace, stále sílil motiv svatováclavského chorálu Nedej nám zahynouti! Byli však i jiní katolíci a Češi, kteří vyznávali státotvorné a obranné pojetí svatováclavské tradice, které nebylo nijak v rozporu se státní ideou první republiky, např. poválečný český primas Josef Beran. Premiér československé vlády v Londýně Mons. J. Šrámek odsoudil druhorepublikovou koncepci svatováclavské státnosti již na podzim 1938. Soudil, že tendenčně a ahistoricky sakralizuje nadvládu německého národa nad českým.

Svatováclavská tradice v protektorátu vyvrcholila v interpretaci E. Moravce a jeho stoupenců. Moravec úplně rezignoval i z elementárních národních, územních a jazykových znaků české identity. Tato linie odpovídala představám nacistické okupační správy. Státní ministr pro Čechy a Moravu K. H. Frank konstatoval na aktivu v Karlově Studánce 30. března 1944: „Od počátku jsem nenechal dále růst jakékoli české obrozenecké hnutí. ... Nemáme zájem na českém národním socialismu nebo fašismu ... České fašisty, vlajkaře ... jsem používal jen jako donašeče a agenty pro SS. Když vlajkař Rys se stal šovinistickým, strčil jsem ho do koncentračního tábora!“ Posun svatováclavské státnosti v pojetí okupační moci a Moravcova aktivismu spočíval v totální identifikaci Čecha s říšskou myšlenkou a národně socialistickým evropanstvím. Češi se prý musí navrátit ke svému Volkstumu (národnímu svérázu a duchu), kdy „bojovníci čeští zároveň s německými přišli dobývat půdu pod velikou myšlenkou říše“. „Chorál svatováclavský,“ řečnil Moravec, „nebude už pro nás modlitbou v nouzi, ný-

brž slavnou připomínkou slibů, jež jsme dali říši ... Věrnost svatému Václavu je věrností říši, ke které kníže Václav měl nejlepší poměr. Jeho politika je politikou Háchovou.“ Moravcovo Kuratorium pro výchovu mládeže proměnilo obraz knížete Václava v mystického nelítostného vůdce, který vede své árijské Čechy do boje proti Židům, československé vládě v Londýně, odboji, Velké Británii, USA a Sovětskému svazu. V tomto duchu u příležitosti druhého výročí atentátu na R. Heydricha založil K. H. Frank 4. června 1944 vyznamenání pro příslušníky protektorátu, „kteří se osvědčili vzorným postojem nebo plněním povinností a stálou pohotovostí k nasazení“ a splnili tak odkaz knížete Václava být věrným leníkem říše – Čestný štít Protektorátu Čechy a Morava se Svatováclavskou orlicí. Vyznamenaný obdržel kromě smaltovaného řádu se zlatými, stříbrnými a vavřínovými listy či bez nich diplom v němčině, který byl dílem nejlepších árijských českých výtvarníků.

Epilogem protektorátní interpretace svatováclavské tradice byla existence Svatováclavské dobrovolnické roty v březnu až květnu 1945. Sedmdesát sedm českých mládenců bylo odhodláno položit své životy za dohasínající nacismus.

Není třeba podrobně popisovat význam tradice 28. října za okupace Československa. Od demonstrací 28. října 1939 proti nacistické okupaci se 28. říjen stal slovy Jana Masaryka „symbolem trvalého odporu“ a „obnovy ČSR – volné, demokratické, sociálně spravedlivé, evropské a světové“.

Obnovené Československo let 1945-1948 přistupovalo k svátkům 28. září a 28. října v duchu první republiky.

Změna nastala za komunistického režimu. Datum 28. září bylo vypuštěno z památných dnů. Národní a demokratická symbolika 28. října vzbuzovala obavy. Neodpovídala novému heslu Bez VŘSR by nebylo ČSR, ani koncepci proletářského a socialistického internacionalismu a socialistického vlastenectví, jehož podstatným atributem byla láska k Sovětskému svazu. Roku 1951 byl za státní svátek vyhlášen místo 28. října devátý květen jako výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. 28. říjen přestal být dnem výročí vzniku samostatného čs. státu, ale byl označen jako Den znárodnění. Symbolem obnoveného národního svěbytného povědomí a protestem proti sovětské okupaci ČSR se stal 28. říjen roku 1968. Roku 1975 normalizační moc rozhodla, že 28. říjen zůstane významným dnem ČSSR, ale bude dnem pracovním. Za perestrojky v SSSR, kdy došlo k rehabilitaci národních specifik zemí rozvolňovaného sovětského bloku, byl roku 1988 28. říjen znovu prohlášen za státní svátek jako den vzniku samostatného československého státu.

28. říjen zůstal státním svátkem České republiky i po zániku Československa. Jde o to, aby byl překonán současný pokleslý vztah médií i velké části politické a státní elity ke státnímu svátku 28. října.

28. říjen s jeho symbolickým odkazem by měl napomáhat tak, jak je tomu běžné u státních svátků jiných národů, naplňovat soudobou českou společnost moderními demokratickými hodnotami a i sebevědomým vnímáním sebe sama i své státnosti.

Jan Rataj

O M. HORÁKOVÉ V PARLAMENTU DNES

Při současném parlamentním projednávání zákona o III. odboji byla naše redakce kontaktována některými našimi čtenáři, kteří s pobouřením reagovali na vystoupení poslance za KSČM Miroslava Grebeníčka, který ve svém projevu tvrdil, že Milada Horáková chtěla po válce vstoupit do KSČ. Redakce byla požádána, aby tento výmysl uvedla na pravou míru. Je to fáma, s níž podle potřeby občas vyrukují někteří představitelé KSČM, přičemž se odvolávají na nepublikované paměti Marie Švermové.

Pravdou je, že se KSČ v poválečném období velmi snažila Miladu Horákovou získat do svých řad, uvědomovala si, jakou má významnou pozici v tehdejší ženské hnutí i v politickém dění. Z toho důvodu se některé čelné soudružky na ni obracely a doufaly, že ji přesvědčí. Avšak Milada Horáková přes své silné sociální cítění a v mnohých bodech socialistické přesvědčení hned v létě 1945 navázala na svou národněsocialistickou minulost z období první republiky. Pokusy získat ji do komunistických řad se objevily ještě před únorem 1948. O těchto skutečnostech zaslíbeně pojednává Zora Dvořáková ve své knize „To byla Milada Horáková ve fotografiích a dokumentech“. Proto z ní příslušnou pasáž citujeme včetně poznámky, která čtenářům objasní, jak se už v roce 2001 musel Klub Milady Horákové zabývat tímto výmyslem.

Tažení proti Miladě Horákové, která se důsledně snažila, aby Rada čs. žen byla nadstranická, se projevovalo stále zjevněji a bylo tomu i v samotném ústředí Rady čs. žen. Teď už vyložené překážela sjednocení ženského hnutí pod vedením Národní fronty žen. Tady se angažovala nejen Anežka Hořínová, ale také Marie Švermová, která vedla časopis NFŽ Československá žena.

V jejích nepublikovaných vzpomínkách se má vyskytovat tvrzení, že Milada Horáková chtěla vstoupit do KSČ. Je nepochybné, že ji i statní soudružky (podobně jako Zdeňka Patschková) lákaly do komunistických řad, že z mnoha důvodů o její účast měly velký zájem. Jaká ona zastávala stanoviska, je známo. Známo je i to, že jí tyto návrhy a nabídky byly činěny z různých míst, ale ona je odrážela někdy s vtipem a humorem, jindy formou tvrdé debaty. Nic však neukazuje na to, že by z vlastní iniciativy o KSČ pro-

jevila zájem, jak prý naznačuje Marie Švermová¹²⁷). Miladě Horákové snad byly učiněny některé lákavé nabídky, aby souhlasila s členstvím v KSČ. Měla však na to říci: „Moje cesta byla vždy přímá a půjdu po ní zase.“

¹²⁷) V nepublikovaných vzpomínkách Marie Švermové se má vyskytovat informace, že Milada Horáková měla zájem o vstup do KSČ. Spolupracovník Milady Horákové JUDr. Jakub Čermín autorce sdělil, když jí byl na to dotázán, že některé příslušnice KSČ M. Horákovou velmi přemlouvaly ke vstupu do KSČ včetně různých lákavých nabídek a slibů. Ona na to reagovala různě: vtipem, smíchem, rázným odmítnutím. Když domněnku, že M. Horáková měla zájem o vstup do KSČ, vyslovil v r. 2001 poslanec KSČM Miloslav Ransdorf, Klub Milady Horákové na něm žádal objasnění a předložení důkazu. Poslanec Ransdorf se odvolal na nepublikované vzpomínky M. Švermové. Když však byl požádán, aby příslušnou pasáž vzpomínek Švermové poskytl k nahlédnutí, již se neozval.

Do zákulisí rozhlasové stanice Svobodná Evropa nás uvedl už v roce 1993 publicista Karel Sedláček ve své knížce „Volá Svobodná Evropa“. Ačkoliv od té doby byla učiněna v archívech některá nová a doplňující zjištění, přesto Sedláčkovo líčení nám otevírá průhledy, které širší veřejnosti jsou málo známy. Protože 1. května letošního roku uplyne šedesát let od okamžiku, kdy se v éteru poprvé ozvala rozhlasová stanice Svobodná Evropa, dáváme Karlu Sedláčkovi slovo a jeho prostřednictvím sledujeme, jaké byly začátky této rozhlasové stanice.

JAKÝ BYL ZAČÁTEK?

Poryvy větru zlehka pohupují malým dvouplošníkem. Je to Bechcraft Musketeer. Přestože má civilní imatrikulační značku, patří ke speciální letce americké zpravodajské služby. Letí ztemnělou, lehce zamlženou oblohou z Washingtonu do New Yorku, právě se vznáší nad světlý Baltimore.

Ačkoli je to čtyřmístné letadlo, v kabině jsou jen dva pasažéři: plukovník americké zpravodajské služby Katek a Pavel Tigríd. Důstojník přivírá oči, hukot motorů ho uspává, ale Tigríd vedle na sedadle je nadmíru čilý.

„Proč jste mě napínal, přece jste musel vědět, proč mě sem vezete? ... Mohl jste mi alespoň naznačit, že ... že ...“

„Nemohl, nezlobte se. Že budete jmenován ředitelem vysílanky, jsem se dozvěděl teprve navečer, když mě Allan Mickie pozval na drink a líčil, jak šéfa zaujal ten váš nápad s balóny ...“

„To o mně rozhodly jen ty balóny?“

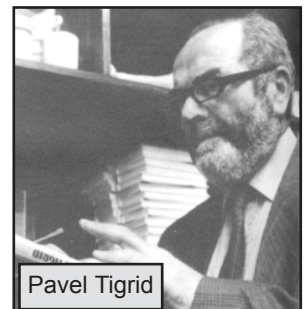
„Snad také to, že jsem vás doporučil – a vůbec dost jste přece pro nás už udělal a na šéfa jste zapůsobil seriózním dojmem.“

Tigríd se zasmál.

Pavel Tigríd se skutečně srdečně rozesmál, když jsem mu přečetl tento úryvek z propagandistické brožurky Poslední role pana „T“, kterou ve vydavatelství Magnet Praha vydal v r. 1978 některý z pracovníků StB pod pseudonymem Petr Bednář.

Svědectví Pavla Tigrída

S Pavlem Tigrídem, politologem a publicistou, jedním z asistentů prezidenta Václava

Pavel Tigríd

Masarykův lid

Havla, jsem hovořil v jeho pracovně na Hradě, odkud je překrásný pohled na stověžatou Prahu.

„Bylo to samozřejmě úplně jinak a rozhodně méně romantické,“ říká Pavel Tigrid, který se začátkem roku 1948 ocitl v Německu čirou náhodou. Britská ambasáda v Praze pozvala v lednu několik novinářů na návštěvu své okupační zóny v Německu, aby se sami mohli na vlastní oči přesvědčit, že není pravdivé tvrzení Rudého práva, že Britové zacházejí špatně s bezdomovci. Pavel Tigrid chtěl o tom napsat článek pro Lidovou demokracii, ale protože v lednu nemohl, domluvil si s tiskovým atašé termín návštěvy na únor. „Šel jsem za Hubertem Ripkou a ten mne ujistil, že právě hovořil s Janem Masarykem, že se nic dít nebude a že mohu klidně odjet. Tak jsem 19. února skutečně odjel. A dvaadvacátého mě přišel policajt zatknout. Tak jsem se rozhodl nevrátit, zůstal jsem v Německu jako akreditovaný novinář takřkajíc na volné noze a začal jsem se ohlížet po nějakém

Letecký snímek komplexu rozhlasové stanice Svobodná Evropa v Mnichově

živobytí. Stal jsem se dopisovatelem Neue Zürcher Zeitung a několika dalších novin a časopisů.“

Únorový komunistický puč byl signálem k pronásledování demokraticky smýšlejících občanů a tisíce lidí začaly prchat do exilu. O rok později, 25. února 1949, byla ve Washingtonu založena Rada svobodného Československa, jejímiž členy a funkcionáři se stali bývalí politici, ministři, novináři, vysokoškolští profesori, ale i obyčejní dělníci a rolníci. Do jejich čela byl zvolen dr. Petr Zenkl, bývalý první místopředseda předúnorové československé vlády a několikánásobný primátor Prahy. Jeho zástupcem se stal dr. Jozef Lettrich, předseda slovenské Demokratické strany. Ti společně s dr. Jánem Papánkem, bývalým čs. velvyslancem u Spojených národů a významným publicistou Ferdinandem Peroutkou navázali styky s administrací amerického prezidenta H. Trumana v Bílém domě a v ministerstvu zahraničních věcí.

Po několika schůzkách dospěli k rozhodnutí, že by měla být založena rozhlasová stanice, nezávislá na americké vládě, tedy soukromá. Výsledkem několikaměsíčního jednání bylo v květnu 1949 založení Národního výboru pro Svobodnou Evropu. Jeho prvním úkolem bylo zajistit dostatek financí od soukromníků, organizací a společností.

Národní výbor pro Svobodnou Evropu podporovali například americký ministr zahraničních věcí Dean Acheson, významný publicista a spoluzakladatel týdeníku Time C. D. Jackson, přední američtí odboráři Irwing Brown, George Meany, spisovatel John Steinbeck, newyorský arcibiskup Josef kardinál Spellman a mnozí další. Byli mezi nimi i politici demokratické i republikánské strany, např. John Foster Dulles, Richard Nixon, vojenský guvernér v Západním Německu generál Lucius Clay, který se už přesvědčil o úspěchu americké rozhlasové stanice RIAS v Západním Berlíně. Také pozdější prezident generál Dwight D. Eisenhower přikládal navrhované rozhlasové stanici velký význam a jak řekl, její povinností je nejprostší a nejjasnější úkol na světě: sdělovat pravdu. O zdar sbírky se zasloužili také naši krajané.

Není divu, vrcholné období stalinismu ve střední a východní Evropě a v SSSR doprovázela válečná psychóza a hrubé zkreslování skutečnosti. Komunistická propaganda denně útočila na západní demokracie a tvrdila, že připravují novou válku. Tu však ve skutečnosti rozpoutali komunisté sami, a to v červnu 1950 v Koreji a z útoku lživě obvinili Spojené státy. Proto bylo jedním z prvořadých úkolů Národního výboru pro Svobodnou Evropu sdělovat východoevropskému obyvatelstvu pravdivé informace a podporovat myšlenky svobody a demokracie. Výbor chtěl jednak informace vysílat éterem a jednak tiskoviny dopravovat přes železnou oponu pomocí balónů.

Zvon svobody

Symbolem vysílání Svobodné Evropy se stal americký zvon svobody, který v červenci 1776 ve Philadelphii oznamoval vyhlášení nezávislosti. Replika zvonu byla odlita v Londýně a pak putovala po celých Spojených státech amerických v rámci akce na podporu založení RSE. Asi 16 milionů Američanů tehdy přispělo na první finanční fond. Tento zvon svobody byl věnován Západnímu Berlínu a instalován na schöneberské radnici. Tento zvon je dodnes znakem rozhlasu Svobodná Evropa spolu s citátem z jednoho projevu Abrahama Lincolna: Aby se tento svět – s pomocí Boží – znovuzrodil ke svobodě.

The Crusade for Freedom, Křižáci svobody, soukromá organizace občanů, byla podporována milióny Američanů a vyjadřovala jejich názor, že všichni lidé si zaslouží žít svobodně. Tato soukromá organizace organizovala jak rozhlasové vysílání, tak vypouštění balónů s letáky a tyto aktivity byly pokládány za privátní záležitost členů organizace. Americká vláda pak mohla klidně odmítat protesty sovětské vlády a jejich satelitů ve východoevropských zemích jako bezpředmětné.

V únoru získal Národní výbor pro Svobodnou Evropu krátkovlnný vysílač a rozhodl se v Mnichově zřídit svou centrálu. Na bývalé letecké základně v Lampertheimu měly být vybudovány krátkovlnné vysílače.

Ve východní Evropě inscenovali komunisté justiční vraždy, statisíce lidí mučili ve věznicích a koncentračních

Masarykův lid

táborech, statisíce nevinných vystavili šikanování, násilí, bezpráví ... A komunistická propaganda zvyšovala tempo a neštítla se ničeho. Proto Národní výbor pro Svobodnou Evropu vyhlásil 14. dubna nevojenskou ofenzivu proti Sovětskému svazu – jakousi válku vedenou hospodářskými, politickými a psychologickými prostředky. Tím se mělo čelit komunistické propagandě. V létě bylo zahájeno přijímání prvních zaměstnanců v New Yorku a v Mnichově.

Bylo jistě výrazem uznání našemu exilu, že první samostatná stanice rozhlasu Svobodná Evropa byla právě československá.

Později se mělo využít zkušeností československé redakce při vysílání do Maďarska, Polska, Bulharska, Rumunska a Albánie.

Ferdinand Peroutka

„Dezignovaným šéfem od začátku byl Ferdinand Peroutka,“ popisoval začátky čs. vysílání RSE Julius Firt v rozhovoru pro časopis Student č. 3 v roce 1968. „Ten ale byl v Anglii a museli jsme čekat v Americe, až dostane vízum. A tak jsem pomáhal trochu v těch začátcích. Například jsem navrhl, aby byl přijat první člen redakce – kolega Ludovít Šebesta, Slovák. A navrhl jsem ho proto, protože to byl skutečný rozhlasový odborník. Pracoval jako slovenský redaktor už v pražském rozhlase. Nezapomeňte, že rozhlasových odborníků nebo redaktorů mezi námi bylo málo. Nejzkušenější ze všech byl Tigrid, protože ten celou válku byl v BBC, byl hlasatelem a spoluredaktorem československého vysílání. Měl největší zkušenosti pokud šlo o techniku, studia a tak dále. Šebesta byl druhý, který ovládal velmi dobře techniku. A tadyhle v panu Bellušovi jsme měli bývalého poverenika pro informace, byl odpovědný za bratislavský rozhlas, taky o tom něco věděl – aspoň po stránce organizační. Vedení se ustavilo tak, že byl designovaný Peroutka se sídlem v New Yorku. V Mnichově, jakožto člověk nejzkušenější, pokud šlo o organizaci a redakční vedení, byl designovaný jako šéf Tigrid. A já se přidal po roce k tomuto týmu a stal se šéfem redakce v New Yorku.“

Tak v první, provizorní redakci Svobodné Evropy v New Yorku se připravilo první pokusné české a slovenské vysílání Svobodné Evropy. Bylo natočeno na zvukový pás a 4. července 1950, v den svátku americké nezávislosti – se vysílalo prostřednictvím krátkovlnné vysílačky umístěné na nákladním autě, které se pohybovalo v blízkosti československých hranic. Na jeho přípravě se podíleli kromě F.

Peroutky, J. Firta a L. Šebesty také dr. Múdrý, Ivan Herben, dr. S. Belluš a jiní.

Proč z Mnichova

„Když za mnou přišli Američané,“ řekl mi Pavel Tigrid, „měl jsem samozřejmě radost. Ten nápad se mně zdál skvělý, až neuvěřitelný, a pro politickou českou a slovenskou emigraci se otvíraly zcela netušené možnosti. Bylo to lákavé, přijal jsem šefování v Mnichově. Finančně to zaštitila občanská iniciativa ve Spojených státech, zvaná Crusade for Freedom.“

Jaké byly začátky?

„Začalo se vysílat na vlnách z východního pobřeží Ameriky, což se ukázalo jako nedostatečné, jak technicky, tak vzhledem ke vzdálenosti od Evropy. Šlo o to být blíž, být co možná slyšitelní a samozřejmě profesionálně na výši. Pro nás to byla velká čest, že Češi a Slováci to zkusí jako první, před Poláky, Maďary atd.“

Proč byla stanice umístěna právě v Mnichově?

„Vysílat z Ameriky bylo, jak řečeno, nepraktické, bylo potřeba pružně reagovat na situaci doma, čili to muselo být nějaké místo blízko hranic se satelitními zeměmi sovětského bloku. Vedla se dlouhá jednání s německou a bavorskou vládou. Nebylo snadné prosadit na německém území rozhlasovou stanici tohoto typu. Byla to jistě i věc peněz, a tak se to nakonec podařilo v bývalé americké zóně, v Mnichově. Jméno tohoto města znělo lidem doma špatně vzhledem k mnichovské dohodě. Ale z mnoha důvodů to byla poloha výhodná. Sem přicházelo nejvíce uprchlíků, zde se dal poslouchat pražský rozhlas. Brzy jsme se stali svobodným hlasem Československa.“

Američané přišli i s nápadem na celodenní vysílání?

„Ano, zprvu se mi to zdálo šílené dělat deseti či dokonce osmnáctihodinový program, ale lákalo mě to. Byl to unikát a nesporným šéfem byl Ferdinand Peroutka, novinář zcela výjimečný a proslulý. Zajímavé je, co se málo ví: rozhlasovou práci, na rozdíl od čistě novinářské, neměl moc rád. Začali jsme v mnichovské ulici Possartstraße číslo 9 budovat studia, v bavorském rozhlase jsme se cvičili v abecedě rozhlasové práce.“

Jak dlouho jste připravovali zahájení pravidelného vysílání?

„Asi půl roku. Zařizovala se studia, stavěly vysílače, sháněli se lidi. Vzal jsem si na pomoc výborného režiséra Josefa Kodíčka a novináře Jana Stránského, kterého jsem znal z BBC za války. Začali jsme jezdit po uprchlických táborech a hledat talenty. Nebylo to snadné, kdekdo o sobě tvrdil, že je novinář. A výběr musel být neúprosný. Bylo to tvrdé, protože když jsme někoho vzali, byla to pro něho výhra. Zajistili jsme mu byt, a to bylo něco jiného než lágr. Mnoho lidí jsme vyzkoušeli a našli jsme také mnoho talentů. Objevili se redaktori, spisovatelé, režiséři, herci, zpěváci, z Paříže jsme povolali oblíbeného komika Járu Kohouta. Mým slovenským zástupcem byl dr. Múdrý, druhým zástupcem Jan Stránský. My tři jsme dali dohromady první vysílací schema. Pak přijel Peroutka a vše schválil. Měli jsme každou hodinu zprávy, domácí i zahraničně politické komentáře, vysílání pro ženy, pro dělníky, pro zemědělce, pro vojáky, pro mládež, hudební a kabaretní pořady. Zkrátka – jako velká rozhlasová stanice. Byla to úmorná práce, ale dělali jsme to s nadšením.“

Masarykův lid

První slova

A pak přišla ta slavnostní chvíle: 1. května 1951, v den svátku práce, se přesně v 11 hodin ozvalo na střední vlně 417 metrů a na několika připojených krátkých vlnách: „Volá hlas svobodného Československa, rozhlasová stanice Svobodná Evropa“.

Slavnostní ceremonie se odehrávala v mnichovském hotelu Bayerischer Hof. První předseda Výboru pro Svobodnou Evropu C. D. Jackson při této příležitosti řekl:

„Na cestě dějin je mnoho mezníků. Jenom málokterý z nich má však rozhodující význam v dějinách lidstva. Myslím, že dnešek je jedním z takových mezníků. Fakt, že začíná vy-

C. D. Jackson

sílat nová a velká rozhlasová stanice, je sám o sobě dost vzrušující. Ale, když přidáte, co jsme všichni prožili za posledních 10 let (1941 až 1951), a když k tomu přidáte výhled do budoucnosti a odpovědnost, kterou nám budoucnost ukládá, vyvolává to složité, přitom však nesmírně vzrušující pocity. Boj, v němž jsme se dnes octli, bývá označován různými jmény – bohužel – i velkou spoustou slov. Protože však stále ještě žijeme ve světě lidských bytostí, je třeba vyjádřit jej prostě a lidsky. Proto – ačkoliv to pravděpodobně není nejoriginálnější zjištění – bych chtěl říci, že jsme účastníky skutečného zápasu lidskosti s nelidskostí. Tato rozhlasová stanice – je sice jen souhrou drátů a trubek a voltů a antén a vlnových délek – reprezentuje však svým způsobem tábor lidskosti. Je ovšem rozdíl mezi obyčejnou rozhlasovou stanicí a touto vynikající zbraní politického zápasu: Jsou tu různí lidé, Češi, Slováci, Američané, Němci, kteří podřídili své dřívější názory okamžitému úkolu – postavit, zařídit a uvést do provozu nejlepší a nejučinnější rozhlasovou stanici pro světový mír. Tuto stanici očekává nesporně velký úkol: odhalovat českému a slovenskému lidu lži sovětské propagandy ... dokázat před celým světem, že nemůže existovat

svět napůl zotročený a napůl svobodný, a že vítězství patří svobodě, nikoli otroctví. Z této stanice budou svobodní Češi a Slováci hovořit ke svým porobeným rodákům. Jejich hlas bude hlasem dynamického a nikoliv statického politického zápasu. Vědí, že toto není rozhlasová stanice přesazená sem z Ameriky. Vědí, že je to stanice opravdu evropská. A my všichni, kdo pracujeme pro Svobodnou Evropu, víme, že je to partnerský svazek sobě rovných ...

Nejsme ani Češi, ani Slováci, Němci nebo Američané, jsme jednotlivci, kteří se zasvětili společnému úkolu a společné věci boje za svobodu. Jménem amerického Národního výboru pro Svobodnou Evropu, jménem všech těch, kdo propůjčili své ruce, hlavy a srdce tomuto velkému nástroji svobody, odevzdávám tuto stanici boji za vítězství lidskosti nad nelidskostí. Pane Peroutko, toto je vaše stanice!“

A první šéfredaktor československé stanice rozhlasu Svobodná Evropa, Ferdinand Peroutka, řekl: „Budeme se snažit, abychom pojmům a slovům vrátili jejich starý obsah, který jim lidstvo vždy přikládalo. Nechceme-li, aby lidé špatně jednali, nesmíme dopustit, aby byli násilím donuceni špatně myslet. Jeden časopis by znamenal málo v zemi, kde vládne svoboda. Ale jeden svobodný časopis, jedna svobodná rozhlasová stanice v diktátorském režimu – to je revoluce, neboť takový režim se zakládá na tom, že jen vláda smí mluvit a nikdo nesmí odpovídat, že každý může být obžalován, ale nikdo se nesmí hájit. Avšak jakmile, ať odkudkoli, vnikne do tohoto tuhého a umělého systému třeba jen zlomek svobody, jakmile zase je možno stavět argument proti argumentu, jakmile už nelze jednat bez kritiky, jakmile někde je místo, odkud je možno vyvracet nepravdy, pak se celý tento pyšný systém chvěje.“

Pane předsedo, my přicházíme z líbezné země, která je bohatá na změnu a překvapení za každým zákrutem cesty. V této zemi žije národ, který na začátku minulého století, kdy znovu procitl k národnímu životu, jednou provždy uvěřil v několik základních věcí: v sílu vzdělání, ve svobodu jako jedinou možnost důstojného života, v humanitu, to jest ve slušné jednání člověka s člověkem a v demokracii, jakožto jediný přirozený život občanský.

A nyní se obracím a mluvím k vám bratři doma: Chodíte mezi obrazy Stalina a Gottwalda a nedbáte jich a nesete v sobě obraz Masarykův. On kdysi vyslovil naši hlavní potřebu národní: otázka československá se musí stát otázkou světovou. Tím myslel, že máme svou národní věc postavit do souvislosti se světovou kulturou a se světovým pokrokem lidskosti ... Ale vy sami, ne my tady, rozhodnete, jak uspořádat věci v našem domově, až bude jen zlou vzpomínkou vše to, co se dnes děje. Vaše je riziko, a proto jen vám patří rozhodnutí o vašich činech.“

Karel Sedláček

Školu proměnit v život a nejen vnášet život do školy.

Otakar Chlup

AKTUALITY

Přetiskujeme z Lidových novin z 5. ledna 2011 komentář Stanislava Balíka „Proč rozlišovat dobré a zlé“, který byl podnícen rozhodnutím jednoho senátu Ústavního soudu, že veřejnost má právo vědět, kdo ze současných soudců byl členem KSČ k 17. listopadu 1989 – a jaké se proti tomu ozvaly námitky a nesouhlas. Článek má mnohem širší záběr a platnost, a to zejména v dnešní neschopnosti rozlišovat, co je dobré a co zlé. Prosadilo se mínění, že každý názor, každé přesvědčení, jakékoliv hodnocení má nejen právo na život, ale musí mu být poskytnut prostor a má být respektován. Takže jak si potom poradíme s nejrůznějšími extrémami a fanatismem?

PROČ ROZLIŠOVAT DOBRÉ A ZLÉ

Téma předlistopadového členství v komunistické straně se vrací neustále do veřejného prostoru a zdá se, že se jej hned tak nezbavíme. Mocný impuls tomu byl dodán na konci listopadu, kdy jeden ze senátů Ústavního soudu rozhodl, že veřejnost má právo vědět, kdo ze soudců byl členem KSČ k 17. listopadu 1989.

Zvedla se proti tomu vlna nevole, argumentující dvaceti lety odstupu a honem na čarodějnice. Ne, o žádný mccarthismus nejde. Soudci by měli být první z těch, kteří cítí, že není v pořádku, když spory spojené s nedemokratickým čtyřicetiletím naší země soudí člověk, který jej skrze členství v KSČ pomáhal budovat a udržovat. Pokud takovou základní věc necítí a řada kauz uplynulých let ukázala, že řada soudců tuto rozlišovací schopnost nemá – je na místě se ptát, zda umí nalézat spravedlnost i v jiných oblastech a zda mají být soudci.

Spravedlivý soudce a jeho morální integrita stojí v základu spravedlivé společnosti. Není náhodou, že svatovítský děkan Kosmas zachytil vyprávění bájných starců o soudci Krokovi, jehož úřad předcházela ustavení českého knížectví. A že biblický Starý zákon ukazuje na totéž, totiž že izraelská společnost dlouho stála na soudcích a že teprve po nich přišel král.

Především soudci nesou zodpovědnost za to, zda je většinou rozšířen princip a pocit spravedlnosti či nespravedlnosti. Jistě, soudí podle zákonů přijatých parlamentem, nicméně z řady současných a minulých kauz vysvítá líkná a nedostatečná práce soudců. Mnohdy vůbec nejde o nalézání spravedlnosti, ale o schování se za formalistickými výmluvami. Nic přitom nepodkope společnost spolehlivěji, než když se všeobecně rozšíří pocit nespravedlnosti.

Téma členství v KSČ po dvaceti letech

Je smutné, ale současně i přirozené, že víc než dvě dekády po pádu reálněsocialistického režimu řešíme členství v KSČ. Plyne to z toho, že naše společnost neměla odvahu a sílu udělat po listopadu 1989 radikální personální řez alespoň v nejdůležitějších profesích. Soudnictví je bezesporu tou nejdůležitější, kde se tak nestalo.

Zmohli jsme se pouze na lustrace zaměřené na spolupracovníky Státní bezpečnosti. Těžko dnes kdo posoudí, kolik agentů udávalo z přesvědčení a s radostí. Zato ale víme, že nebylo málo těch, kdo byli ke spolupráci donuceni pohrůzkami existenčního rázu. Kolik jen bylo podpisů vynucených v kriminálech při propouštění, kolik hrozbou osobní diskreditace.

Členství v KSČ mělo jiný ráz – bylo dobrovolné, často skutečně uvědomělé, jeho odmítnutí mělo vesměs za následek maximálně zastavení kariérního růstu. Přesto byla česká ko-

munistická strana v přepočtu na počet obyvatel nejsilnější komunistickou stranou na světě.

Téma vrátil do debaty v pondělním rozhovoru v těchto novinách předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský, který sdělil, že dotýčný nález musí respektovat, ale zásadně s ním nesouhlasí. Posléze informaci o členství ve straně přirovnal k otázce, zda „má validitu, jestli jsem byl pokřtěn jako luterán nebo katolík“.

Nechtěně připomenul soudobou bolest české i evropské společnosti. Ztratili jsme vůli k tomu pojmenovávat a hodnotit věci jako dobré či zlé. V zájmu relativistického diktátu, který káže: Každý má svou pravdu, považujeme vše jsoucí za sobě rovné. Ztratili jsme cit pro rozlišování.

Pod dojmem všeobecných práv všech ke všemu a od všeho trpíme zvrhlé výstavy, jež se zaklínají nedotknutelným právem na uměleckou svobodu a které urážejí vše, co bylo ještě nedávno posvátné. Myslíme si, že všechny formy partnerského soužití jsou stejně hodnotné a pro společnost užitečné, a tak jsou velké tlaky na to, aby přestal být zvýhodňován manželský svazek muže a ženy.

Až budou chtít satanisté třeba vyučovat své náboženství ve školách, budeme mít velký problém, na základě čeho je odmítnout.

Evropská unie vydala pro letošek kalendář se svátky všech možných náboženství, jen, prý omylem, zapoměla na ty, které kdysi konstituovaly celou západní civilizaci – svátky křesťanské, jako jsou Vánoce či Velikonoce. Aby to pro příště vyřešila, nebude tam svátek vůbec žádný. Vsjo rovnou.

Odvaha rozlišovat

Nešťastná země, kde si předseda Ústavního soudu myslí, že lze srovnávat členství v totalitní komunistické státostraně s členstvím v církvi skrze křest. Nelze. Církev nenavádí člověka, aby útočil na samou podstatu společnosti a lidství, jako to činila komunistická doktrína.

Pavel Rychetský zřejmě podléhá iluzi, že lze vyloučit všechny hodnotové vlivy na rozhodování veřejných činitelů. Nelze a je to dobře. Každý jsme zformováni svým rodinným prostředím, vzděláním, kulturou, v níž jsme vyrostli. Měli bychom se pouze snažit, abychom my a generace následující byli ovlivňováni hodnotami dobrými, především těmi, z nichž vyrostla naše civilizace a na nichž dosud stojí. Například svoboda lidské bytosti není v jiných civilizačních okruzích ceněna stejně jako u nás. K tomu bychom ale potřebovali právě onu odvahu rozlišování, která nám zoufale schází.

Stanislav Balík

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

Pokračujeme v uveřejňování závěrečné části vzpomínek volyňské Češky Marie Bratrů na život, který prožívala na Ukrajině a na Sibiři. Nahlížíme tím do těžkého osudu volyňských Čechů v SSSR až do jejich odstěhování do Čech. (Tyto vzpomínky připravil pro tisk historik Vladimír Hostička, rodák z Volyně, který se zabývá pronásledováním volyňských Čechů v Sovětském svazu.)

JAK BYLO NA SIBIŘI

Tam sem s dětmi vycestovala v roce 1938, v srpnu. Rok sem ještě žila v Kyjevě po tom, co mi vzali muže. Vladimíra bratr nás zdržoval a říkal jestli nechci jet za rodiči na Sibiř, že můžu zvostat, že nás bude podporovat – byl svobodný. Já se rozhodla odjet za rodiči. Mezitím mi matka psala: sebrali nám syna, sme tu sami, vezmi své dětičky a přijed'. Už bydleli 12 kilometrů od Bajkalu. Z Moskvy do Irkutska je 6 tisíc kilometrů a pak ještě vlakem 60 kilometrů blíž k Bajkalu. Rodiče si už ušetřili a koupili si domek a měli krávu, zahradu.

Když sme při cestování do Irkutska, tam nás čekali mí rodiče se známými, kde (u nichž) sme přenocovali. Na druhý den sme pokračovali až kde rodiče bydleli, u samého Bajkalu. Když sme ráno vstali, hledali sme dítě. Já sem si vzala malou Danielku k sobě do postele a ráno nebyla. Hledáme – nikde. Tak sem si vlezla až pod postel a našla sem ji v samém koutku, zkroucenou a zmrzlou, přitlačenou do samého rohu. Tenkrát jí bylo 10 měsíců, ale zaplať Panbůh, přežila to. Stanislavovi byl 1 jeden rok a 10 měsíců a Marii bylo 29 let. Přijeli sme v roce 1938, život tam nebyl nijak lehký, a ještě k tomu tam ta silná zima. Otec ještě pracoval, ale už měl podlomené zdraví. V ten čas co byli na té Sibiři, bylo (toho) ještě málo, ještě otce poslali pracovat do Mongolska, na mandžuské hranice. Byl tam tři roky a neměl tam kde spát, tak spal na popelu, co vyhazovali z topení. Byl teplý, ale dostal z toho astma, nemohl dýchat a už nemohl (...) pracovat. Takhle to vypadalo s rodiči, syna (jim) také sebrali, jako mého muže, Vladimíra Hrdinu.

Když sem přijela, tak sem hned nešla do práce, chodila sem do tajhy sbírat borůvky, houby a také sem šila, vyšívala a tak. To trvalo dva roky. Pak mě jedna soudružka udala, že šiju doma a nechodím do práce. Byla to potvora soudružská z Národního výboru, které sem ušila a vyšila blůzku. Hned mi, ani mým dětem nedali chleba, byl na lístky. Jiné zásobování tam ani nebylo. Dva měsíce sme žili bez chleba. Byla sem nucená jít do práce, dávali stejně na den jen dvě stě gramů, ale přece něco. Šla sem dělat do jídelny, byla od závodu lesního průmyslu. Ze začátku sem pracovala jako oficiantka (tj. servírka) a někdy sem zastupovala kuchařku, a pak sem už pracovala v kantýně. Když vypukla válka, všechny nás, mladé ženské, mobilizovaly. Dostaly sme povolací lístky, musely sme nastoupit na splav dřeva, dlouhé holiny a bodáky, muži už byli všichni na frontě. Marie to pocítila hned jako první, poněvadž měla manžela nezvěstného, jako politického. Přednost měly ty, co měly /muže/ na frontě. Když sme se vrátili ze splavu, Marii už nedali na její práci a dosadili tam přednostně ty, které měly manžely na frontě. Mne poslali pracovat do tajhy, kde pracovali lesorubci (tj. dřevorubci), aby sem se o ně starala a zásobovala je vším co potřebovali, i uvařit sem jim

musela. Bylo jich tam asi třicet. Přes týden sem tam byla, a neděli sem šla domů. Tam nebylo žádné spojení, chodila sem pěšky, v tom sněhu, někdy sem měla úplně zmrzlé nohy. Také nám v ten čas se stalo doma neštěstí, přišli sme o krávu. Museli sme ji zabít, nemohla se otelit. Otec ji zabil a všechno maso zpracoval, včetně toho telete a já to musela všechno prodat, až do Irkutska sem to vozila prodat, aby sme měli za co koupit druhou krávu, neb to byla naše hlavní obživa. Měla sem ty dvě malé děti. Nevím už od koho sem koupila krávu, přivedla sem ji z té tajhy v tom sněhu a mraze, to byl hrozně těžký život. Také sem musela vykopat veliký kus pařezu, aby sme mohli nasázet víc brambor, neb už nám ta zahrádka u domu nestačila, bylo nás pět. Žili sme jen z těch brambor, nic jiného tam nebylo, žádné zásobování, a zvláště o válce, to sme ani nevěděli co je cukr anebo mouka. Na jaře mě vrátili zpátky do jídelny a na dál (později) mě dali znovu do kantýny. To už se nám dařilo trochu líp, já pracovala v kantýně a občas zastupovala i prodavačku, chleba tenkrát byl jen na lístky, musely se nalepovat a počítat. To sem všechno uměla. Někdy i vybývalo chleba, tak sem ho donesla domů, už sme si i (tj. také, dokonce) vykrmili prase. Mezi tím (zatím) už otec nemohl pracovat, neb měl astma, jak sem popsala, že musel spát venku na popelu.

V roce 43 jednou zajel do vesnice nějaký Horáčkyn z NV. Byl to inspektor a potřeboval nějakou sílu jako daňovou výběrčí. Svolal z té obce lidi a ohlásil to a všichni jednohlasně křičeli Marie, Marusja (poslední slovo psáno azbukou – VI. H.) a bylo rozhodnuto. Hned mě uvolnili z práce a šla sem pracovat k němu. Jenže ten NV od naší vesnice byl 8 kilometrů daleko, já musela dojíždět každý den na kole do práce. Pracovala sem s Horačkynem, jezdili sme po vesnicích, svolávali sme schůze, on všem vysvětloval, že je válka, a kdo co má (zahradu, krávu), no co vlastní, musel přihlásit. Měli sme blankety a hned sme je rozdali, někdo je ihned vyplnil a jiné sme sebrali, když sme přišli podruhé. Pak sme to v kanceláři museli vypočítat a znovu jim to vrátit a museli to podepsat. Na Marii byla ta práce chodit a vybírat ty peníze a odevzdat inspektoru Horáčkynu.

Někdy sem měla hodně peněz sebou, ale nikdy se mi nic nestalo, ani sem si neuvědomovala, že by mě mohl někdo přepadnout. Pan Bůh mě vždy chránil, já to aspoň říkám. Po roce práce sme se s Horačkynem natolik sblížili, že sme spolu žili, on sic měl, jak říkal, z toho potíže, že žije s kulackou cerou (!), on byl soudruh, ale jinak moc hodný. On nám hodně za války pomohl, vždyť moje rodiče byli hrozně opuchlí od hladu a já jsem měla prsa skoro přeschlá (!). A přesto sem otěhotněla, na jaře r. 45 se mi narodil syn, 1. března, za dva měsíce bylo po

Masarykův lid

válce. Když sem už nemohla do práce, Horačkyn si vzal jinou sílu, nějaký děvče, a měla hochu vojáka, a tak se stalo, že ho okradli o moc peněz a zfalšovali si doklady a ujeli na Ukrajinu. Horačkyna zavřeli do vězení, to už mému synovi šel na druhý rok. To se stalo v létě, já běhala po lese, sbírala co se dalo, také tam rostla čeremša, ta rostla na stromech velkých i menších, to byly takové bobulky menší než višně, ale strašně sladké, také taková tráva, něco, jako tady pórek, jenže ten měl zápach česneku, a tak se tam trhal v tajze. Jedl se jako salát, aneb na zimu to nakládali, a vařila se z něho polévka. Já sem jednou natrhala tolik (tj. hodně – VI. H.) a vezla sem to prodat do Irkutsku. To se musela přeplavat Angara a tam stával vlak, a ten tam stál jen jednu minutu. A já měla jeden pytel přes rameno a druhý v jedné ruce, a na zádech ještě plný batoh. A teď dostat se do toho vlaku, lidí plno. S Boží pomocí sem se tam dostala a prodala to v Irkutsku. Právě, když sem šla do tajhy to trhat, uviděla sem tam na vršku nějaké zvíře, ale, vylekaná, sem se schovala a čekala až odejde. Pak odešlo a já pokračovala a tam na stejném místě, poněvadž tam rostla ta čeremša, honem sem to natrhala a pryč odtud. Do tajhy sem chodila sama, neb tam ti Čoldoni, tak se jmenovali ti lidé, strašně rychle chodili a já jim nemohla stačit. Matka vždy umírala strachy, aby se mi nic nestalo. Také sem viděla, jak medvěd sbíral maliny, já ho obešla a šla dál. Také se mi stalo, jednou sem si vyšla jen po blízku (jen kousíček), tak k večeru na houby a najednou sem bloudila, nemohla sem najít tu stezku, co sem po ní přišla, a večer byl na spadnutí. Už sem byla zoufalá, tak sem si stoupila na jedno místo a řekla sem si sama pro sebe: a teď půjdu jen v (!) jednu stranu, ať se děje, co se děje. A představte si, já přišla na stezku a bylo vyhráno.

A jednou sme si s kamarádkou řekly, půjdem chytat ryby. Vzaly sme si velkou síť a holiny, šly sme a já se dostala do víru vody, ne a ne se z toho dostat. Kamarádka stále na mně volá, Marusja, drž se, mě to vždy vtáhlo a já se zase vynořila, ale ta kamarádka byla tak silná, že mě stále držela za síť. Kdyby jen trochu povolila, už sem tu nebyla. Ta byla tak duchapřítomná a síť nepustila, vytáhla mě z toho, měla sem namále. Jak já věřím, pan Bůh je stále při mně. Hrozný věci sem zažila na té Sibiři. Jedenkrát jdu domu a u vrat, kde se vzala, nějaká kráva. Vrata byla zavřená, já nemohla otevřít, tak strašně do mně tloukla těma rohama, až najednou se ta vrata otevřela a já utekla domů. Později sem se dozvěděla, že to byla kráva z naší ulice, tam je to všechno tak divoké.

Chtěla sem navštívit Horačkyna, ale všichni mi radili, abych se k němu vůbec nehlásila, že nám všechno zkonfiskují. Tak sem to udělala a jak sem se doslechla on tam umřel. Mezitím sme dostali dopis z Ukrajiny od tety Olgy, že můžeme do Čech. Ale, že Stalin nechce Čechy pustit. Bylo to v novinách a že ještě jednou to bude v novinách. Zdeněk Nejedlý se o to vzal a znovu to urgoval na (tj. u) Stalina, tak nakonec Stalin potvrdil, že mohou jen (ti) z Volyně vycestovat. Ihned nás teta informovala, a už to bylo těsně před novým rokem, psal se rok 46, rychle přijedte, už je komise a funguje. Ihned sme všechno v týdně prodali, a to Němcům, kde byli (tj. kteří tam byli). Za války byli odsunuti do Německa, a po válce Rusáci je pěkně ošidili. Řekli jim ať jedou zpátky, že jim dají jejich hospodářství, a místo toho je zavezli až sem, na Sibiř. Ti chudáci plakali, moje maminka jim řekla, to Vás lituji, a ti to všechno od nás koupili. Utržili sme přes 50 tisíc rublů a mohli sme vycestovat. A tak sme byli

vysvobozeni. Ale to nebylo ještě zdaleka všechno. Půl pytle chleba sme si nasušili, a brambory sme nasušili na cestu. Já sem tam nechtěla nechat rodiče, byli oba nemocní a práce neschopní, ani jen tak nemohli odjet. Neměli žádné doklady, kdežto já měla pasport, já byla volná. Tak co teď? Jela sem na úřady a vysvětlila sem tam, že odjíždím do své země a chtěla bych vzít sebou rodiče. Řekli mi: když nám podepíšete protokol, že rodiče budete do smrti žít a od nikoho nic chtít, tak Vám je vydáme. Samo sebou sem to podepsala a mohli sme všichni odjet.

Bylo to v těch největších mrazech 50. Naložili sme se na nákladák, co sme si najali a jeli sme k našim známým do Irkutsku. Kdyby nebylo jich, tak sme nebyli v Čechách. Jejich dcera vydávala lístky na vlak, tak sme ji dali 400 rublů a lístky sme ráno měli. Jinak byla hrozně velká fronta na lístky. To by sme se asi dočkali asi tak za týden. Jezdil jen jednou týdně vlak na Moskvu, a to jen osobní. 31. prosince 1946 sme vyjeli. Na Ukrajinu sme přijeli 13. ledna, už do Berdyčeva, kde byli matčiny sestry. Na některých stanicích sme viděli rozsvícené stromky, například v Omsku. Tam sem s Danielkou vystoupila něco si koupit, jistý si, že máme dost času. Vlak měl stát 20 minut. Jak sme v nádraží, vidíme: náš vlak se hnul. To byl drap (tj. chlup), zachytily sme se posledního vozu, jen tak tak, dostaly (sme) od průvodčího pěkně vynadáno. Teď sme celý čas (tj. po celou dobu) až do příští zastávky nemohly k našim, z vozu do vozu se nesmělo. Matka mi řekla: já už sem umírala strachy, co si počnem. Nevím, jak to tenkrát mohlo dopadnout, ale vždy je Bůh při mně. Ve vozech se netopilo, u oken byl namrzlý led, jak ruka silný. Děti mi onemocněly, dvě starší dostaly osepku a horečky, a ten dvouletý průšnice, měl už boule u uší. Tím, jak se v tom pařili, dostaly plno vši. Leonid, ten dostal průšnice a má následky pro celý život, neb když sme přijeli na Ukrajinu, k příbuzným, já s ním hned šla k doktoru a on mi na to nic nedal a řekl mi, že se to rozejde.

V Moskvě, kde sme museli z jednoho nádraží na druhé, děti se nemohly postavit na nohy, tak sem je, jedno po druhém, přenesla na zádech na nákladní auto. Stanislavu bylo 10 a Danielce 9, a dva roky tomu nejmenšímu a dva rodiče, celkem nás bylo šest osob. Teta v Berdyčevě nám nechala místnost a tam sme přečkali, než sme odjeli. To bylo pak ještě až za šest týdnů. 13. ledna 1947 sme už byli u tety v Berdyčevě. Cesta z Irkutsku trvala dva týdny. Marii bylo 38 let.

A teď honem do té naší vesnice. Za další tetou, aby šla se mnou k té komisi do Žitomíru. Když sme se tam dostaly, tak nám řekl ten hlavní, už je komise uzavřená. Co teď? Teta se ho ptá, co bude chtít za to, aby nám to ještě udělal. On řekl: pět tisíc rublů. Teta se na mě obrátila a ptá se: Máno, máš peníze. Říkám: mám. Tak se toho hlavního ptá.

Přijďte zítra a podejte mi ruku a ty peníze v ní. A ještě říká, musíte mít potvrzení, kde ste se narodili. My už sme přes dvacet let odtud pryč. Na štěstí teta se znala s tím předsedou a on měl ženu Češku, tak ho prosila, aby nám dal to potvrzení. On už se bál, poněvadž už toho měl víc za sebou, a tak sme mu dali tisíc rublů a potvrzení nám napsal. Nevím, jak by to vše dopadlo a nemohli sme tenkrát odjet sem do Čech. V ten čas v Rusku nebylo nic, po válce byl hlad. Marii spadl velký kámen z krku. Do 1. března sme čekali na odstěhování do Čech.

Marie Bratru

Masarykův lid

3 ARCHIV

Otiskujeme ukázkou z výpovědi ing. Františka Klímy, bývalého místoředitele Pražské spořitelny, který byl předsedou národněsocialistické strany v Praze-Spořilově, patřil mezi hospodářské odborníky strany a byl v úzkém kontaktu s jejími poslanci a čelnými představiteli.

Od poloviny roku 1948 se ilegálně zformovala skupina ekonomických odborníků, která nesla označení Hospodářská rada národněsocialistické strany a jejími iniciátory byli František Klíma a František Přeučil. Mezi její členy patřili bývalí straničtí funkcionáři pražského kraje.

Počátek byl dán na schůzce v kavárně Vltava v dubnu 1948. Hodlali vypracovat hospodářský program pro okamžik změny politického režimu.

František Klíma byl v kontaktu s dr. Josefem Nestávalem, kterého pravidelně informoval o dění v Hospodářské radě, o čemž vypovídá i uveřejněná ukáзка jeho výpovědi. Souzen byl v následném (třetím) procesu po procesu s Miladou Horákovou. Obdržel trest ztráty svobody ve výši 26 roků.

Úroveň záznamů jeho výpovědi je otřesná. Potvrzuje se tím, že vyšetřovatelé nejen neovládali gramatiku, ale občas to vypadá, jako by byli na štíru se samotnou češtinou.

- 14 -

Ing. K l í m a Frant. nar.3.XII.1901.

Dne 3.XII.1949.

Na jaře letošního roku byly moje schůzky s Dr. N e s t á v a l e m dosti pravidelné a ních jsem seznamoval Dr. N e s t á v a l a s průběhem naše práci v hospodářské radě a omlouval jsem pomalý postup práce jednak obtížemi při získávání materiálu a stále se měnícím stavajícím uspořádání hospodářské organizace a také tím, že moji spolupracovníci se docela ještě v daných úkolech nezpracovaly a proto, že hlavní úkol práce v hospodářské radě vidím v tom, aby její členové si především základní problémy naležitě ujasnili a dovedli k nim zaujímatí patřičné stanovisko opírající se o získané a na vzajem vyměňované zkušenosti, tak aby až nás strana jednou povolá k řešení hospodářských otázek oníchž dnes nemůžeme vědět, jaké budou a z jakých předpokladů a z jaké hospodářské konstelace budou vyplívat a na jakém stav hospodářského uspořádání budeme nuceni navazovati, abychom potom již nestracely čas dohadováním se o zásadách hlavních, a také všechny pojmy, aby nam byly naprosto jasny, proto že z zkušenosti vím, že i když se sejdou tí nejlepší odborníci, přece vždycky poměrně dosti dlouho trvá než se sjednotí na způsobu vyjadřování, když před tím spolu nepracovali a jeden druhého a jeho způsob vyjadřování neznají. Svěřil jsem se mu tím, že dosávací výsledky práce nepovažují za nic definitivního a že předpokladám, že jej bude nutno ještě mnoho krát měniti než dojdeme k takovym výsledkum, na základě kterých by konečně bylo možno, zabývatí se vážně s stavením nim konečného hospodářského plánu organizačního. Že však při naší práci jde také oto, abychom znali těchto věcech názory svého členstva z jednotlivých hospodářských úseku, aby pak konečný plán vyjadřoval skutečné myšlení strany nár. soc. a ne jenom jejích hospodářský funkcionářů. Dr. N e s t á v a l s tímto mým programem práce, který měl spočívatí především v výběrů a přípravě budoucích hospodářských pracovníku strany nár. soc., souhlasil. Mezi těmito schůzkami s Dr. N e s t á v a l e m sešla se také několikrát hospodářská rada kám jednotlivy členové přinašeli písemně vypracované návrhy organizační, sestavené na základě výsledků, kde si pomáhali na základě získaných informací, které se jim podářilo sehnat. Schůzky hospodářské rady se konali buď v kanceláři v P ř e u č i l a nakladatelství "Pamír" a také v advokátní kanceláři Dr. H u e b r a, v Praze I. Na těchto schůzkách každý přednes účastník svůj zprávu, která pak byla podrobena ká v á všeobecné debatě kritice a srovnávání ~~expresivní~~ Četl a podepsal

Ing. Klíma Frant.

Masarykův lid

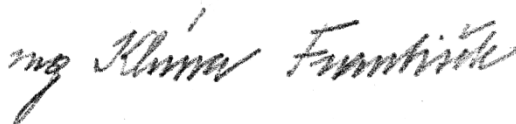
- 15 -

Ing. K l í m a F r a n t. nar. 3.XII.1901.

Dne 3.XII.1949.

s výsledky a názory ostatních účastníků. Z dodaných dílčích zpráv jsem sestavoval celkové souhrny hlavních myšlenek zásad a poznatku a ty jsem jim zas v příští schůzi přinesl napsané několika exemplářích, které jsem jim půjčil, aby snich vybrali to co potřebují pro svojí další práci. Některé, asi dvě takové souhrny jsem také dal Dr. N e s t á v a l o v i, abych ho přesvědčil, že skutečně pracujeme třebas velmi pomalu. Dr. N e s t á v a l projevil zájem také o zprávy časové co se kde v našem hospodářství děje a tak jsem uložil svým spolupracovníkům, aby sbírali i takové zprávy časové a říkal jsem jim že jsou určeny pro naše politické vedení. Dostával jsem pak od nich zprávy, zejména o těšnostech naší výroby hlavně nedostatku materiálu a však mnohé zprávy na první pohled byly nevěrohodné jako např. zpráva o nedostatku hliníku a plechu již je všude v kramech vydět dost. Referoval jsem o nich Dr. N e s t á v a l o v i a ten se mnohým vismal, že už o tom také slyšel to že nejsou žádné zaručené a doložené zprávy ta že je jenom všeobecně kolojící šuškaná. Také k dodaným mým návrhům organizačním musel jsem zaujímat stále kritičtější stanovisko. Obor svobodných povolání zastoupený v hospodářské radě Dr. H u e b r e m m i jako koneční svůj návrh dodal zprávu nezabírající ani celý normalizovaný ~~záměr~~ arch a v celé zprávě jenina konkrétní myšlenka se obírala otázkou obchodních advokátních notářských a inženýrských komor a zřízení obdobných institucí také pro jiná svobodná povolání. Když jsem mu na tento nedostatek poukázal, řekl mi že práce v oborů svobodných povolání je horší než hlídání pytle blech a že by se dalo dělat až v normalních poměrech, kdyby mohl bez obavy přizvat si hodně spolupracovníků, teď že to ale není možné. Dr. H a n o u s e k mezi nás přestal vůbec docházet a tak původní námět s kterým do hospodářské rady přišel jak by si on představoval organizaci dopravy a kterému jsme všichni tenkrát vítali, že vůbec se nezabývá problemem dopravy železničním, koneční návrh vůbec nedodál. Dr. N e š v a r a jehož úkolem bylo zpracovat problém a vyzdvihnout z nich směrnice pro hospodářské cíle vědomě organizovaný cizineckého ruchu podal dosti obsahly návrh rozvrhující celou veřejnou péči o cizinecký ruch, který pře-

Četl a podepsal

Masarykův lid

- 16 -

Ing. K l í m a Frant. nar. 3. XII. 1901.

Dne 5. XII. 1949.

dstavuje důležitý přínos devis pro státní hospodářství, bude však potřebovat nejprve velké investice, aby očekávanou úlohu mohl splnit. Dr. Nešvara přinesl svůj návrh na jednu ilegální schůzku hospodářské rady, který jsem byl jako vedoucí a tento návrh mně Nešvara předal. Týkal se cizineckého ruchu ve zhuštěném přehledu a s národo hospodářských odůvodnění a k tomuto mně Nešvara předal, ještě několik poznámku zprávodájských ze současného vyvoje cizineckého ruchu ČSR. Já jsem mu řekl, že to není úplné, že k tomu potřebuji ještě vypracovati finanční potřebu na vybudování cizineckého ruchu v tom měřítku jak obsahuje jeho návrh. Též jsem mu řekl, aby pomohl Krausovi vypracovati plán průmyslový, neb Kraus se mně plán průmyslový neodevzdal a já jsem potřeboval sestaviti celkový elaborát všech oborů hospodářské ~~rady~~ rady, neb jsem to chtěl mít vypracované z jara 1949 neb jsme všeobecně mluvili při ilegálních schůzkách hospodářské rady, že takovýto režim nemůže být a že dojde k zvratu v ČSR. Na jedné ilegální schůzce, kterou jsem měl s Dr. Nestálem a Vrkočem v Letenských sádkách, jakož jsem se oni dříve v protokole zminil, jsem Dr. Nestálovi a Vrkočovi také říkal, že jsem dosud nenavštívil Fraňu Zemínovu, bývalou místo předsedkyně strany nár. soc., jak mně bylo na ~~schůzce~~ ilegální schůzce v kavárně Vltava uloženo. Dr. Nestál i Vrkoč mně nejprve oba říkali, abych tam k Zemínové snad raději vůbec nechodil, proto že Zemínová, je osoba velmi známa a jistě pozorována a že navštívit jsou u ní jistě nebezpečné a dosti nebezpečné, a pak přišli nato, že se proslycha že se jí špatně vede a že by přece bylo jen dobře, aby byla informována, tak nakonec mně řekly, abych tam zašel. Potomto asi za týden nebo 14 dní, jsem navštívil Fraňu Zemínovu, v jejím bytě v Praze XII. Na Folimance, číslo domu si již nepamatuji, kde bydlý jsem však věděl, poněvadž jsem jí před únorem 1948 dvakrát svezl z schůze kde řečnila do jejího bytu autem. Zemínovu jsem zastihl doma a tak jak jsme se dohodli s Dr. Nestálem a Vrkočem informoval jsem Zemínovu, o tom že strana nár. soc. činí ilegální přípravy na svůj ~~p~~ opětův vstup do politického života, kde bude pracovat na přípravách pro případ zvratu lidově demokratického zřízení v ČSR. Já jsem jí říkal, že sestavují hospodářskou radu a jestly by o nějakých odbornících samozřejmě s hlediska nár. soc. zcela spolehlivých věděla, aby mně oních řekla. A pak jsem jí vyřizoval, aby se sama do ilegální práce nepletla, aby jí

Masarykův lid

- 17 -

1068 - 96/24 38
167

Ing. K l í m a Frant. nar. 3. XII. 1901.

Dne 5. XII. 1949.

nehrozilo nebezpečí, proto že jí strana bude zevšech nejvíce potřebovat, jelikož je jediným, řádně zvoleným místi předsedou strany, který zde zůstal a svou autoritou jediné ona může v okamžiku zvratu chránit stranu od vnitřních třenic. Z e m i n o v á mně vypravěla, jakou má radost, že zejména sestry si po venku navzájem pomáhají a píší ji krásné dopisy. Některé ty dopisy mně ukazovala úryvky přečetla a říkala kdo ji to psal, ale žádné to jméno jsem neznal a tak nemohu říci od koho ty dopisy byly, proto že sem si jména nezapamatoval. Mimo to jsem se jí ptal, zda nepotřebuje nějakou pomoc, ale ona mně odmitla a říkala, že pry se jí daří dobře. Jako hospodářského odborníka mně doporučila, nějakého Ing. H o r á l k a (nevím zda jméno uvádím přesně) bytem někde na Havličkovém náměstí, neb v Havličkoví ulici, že pry j i byl také doporučen. Proto že jsem ho neznal, ptal jsem se ještě několika svých spolupracovníků zda ho někda zna, ale nikdo ho neznal a tak jsem k němu nešel. Do jedné z jarních schůzek 1949 hospodářské rady přinesl P ř e u č i l, opis dopisu, který pry sem došel od bývalého poslance Dr. K r a j i n ý, bývalého gen. tajemníka strany nár. soc. který pry je toho času v Londýně. V tom dopise psal K r a j i n a, aby se tu nepodnikali žádné pokusy o převrat, že je to marné, proto že i kdyby se takový převrat povedl, byl by ihned zlikvidován zásahem Sovětské ~~armády~~ armády která stojí na hranici ČSR, že je třeba se připravovat jen aš zvrát přijde, ale ten že může být způsoben jen událostmi jen mezinárodními, tedy z venku. Později pry přinesl P ř e u č i l, dopis podobného obsahu od Dr. R í p k ý, ale ten sem nečetl ani jeho obsah ~~jsem~~ jsem neslyšel, proto že jsem na té schůzce s hospodářské rady nebyl přítomen. Jen ostatní mně říkali, že byl v podstatě stejný jako ten dopis od K r a j i n ý. V té době vůbec se scházela hospodářská rada respektive její členové často bez mojích účastí. V r k o č byl v té době nemocen a operován na žlučové kamínky, ležel v nemocnici V sanopzu na Smíchově, byl jsem tam zatím ho navštívit, v pokoji byl ještě jeden pacient asyn V r k o č e, a tak se mluvilo o jeho nemoci. Moje návštěva tam trvala velmi krátce. Asi v polovině dubna jsem obdržel, jako poslední elaborát plánování od K r á u z e a P ř e u č i l a, K r a s u x obsahoval návrh ve formě téměř zákoné osnovy jak rozčlenit průměsl hospodářské skupiny a protyto skupiny vybudovat společné ústředí, kromě toho návrh obsahoval jakým způsobem byly tyto skupiny a ústředí řízeny a jakým s

p Četl podepsal *Ing. K l í m a Frant.*

Masarykův lid

- 18 -

4-69 . 96/18 39

Pokračování ve výpovědi s obviněným Ing. Františkem Klíma u. 168

spůsobem si toto představuje po politickém převratě, když se ujme opět strana nár. soc. vedení ve státě.

Obsah tohoto referátu jsem referoval při příležitosti illeg. schůzce na Letné v parku Dr. N e s t á v a l o v i a vzpomínám si, že N e s t á v a l o tomto projevil zájem a řekl mě abych mu jeden tento obsah zákona na zřízení ústředí dál. Toto jsem taky učinil a zprávou kterou jsem dostal od K r a u s e h o t. j. návrh zák. na zřízení ústředí průmyslu jsem mu dal jelikož jsem toto dostával od K r a u s e h o vždy ve dvou kopiích, takže jsem měl možnost si ještě jeden výtisk který obsahoval asi 5 listů pro sebe ponechat.

Na této illeg. schůzce N e s t á v a l projevil radost, že je vidět že tato práce se bere vážně a s celkového rozhovoru jsem vystihl, že je s tímto spokojen. Nevím přesně zda na této či jiné illeg. schůzce mě řekl N e s t á v a l, že by potřeboval získat informace jaká je nálada mezi dělnictvem, jaká je celková hospodářská situace a jaká je hlavně politická situace mezi lidem. Rovněž mě tak řekl, že by jej zajímali časové zprávy jelikož dnes se toho tolik děje. V tomto okamžiku mě N e s t á v a l neřekl za jakým účelem toto potřebuje ale až později když jsem s N e s t á v a l e m mluvil o celkové zprávě která měla být složena jak o celkové situaci politické tak i hospodářské s území ČSR, tak já jsem mu vyslovil nabýdku, že do této zprávy by měli přijít ty zprávy které jsem mu já nosil od členů mé illeg. hospodářské skupiny.

Já skutečně jsem mu zprávy tohoto druhu přinášel a vždy na každé illeg. schůzce s N e s t á v a l e m kde nebyl nikdo jiný přítomen jsem mu tyto zprávy přečetl a odreferoval a co si vzpomínám jsem mu předal dvě zprávy písemně t. j. návrh zákona na zřízení ústředí průmyslu a druhou z peněžnictví návrh na reorganisasi bank. Mimo jiné jsem jej při každé illeg. schůzce vždy informoval o politických poměrech a kromě toho jsem mu odreferoval průměrně vždy dvě zprávy které jsem získal od svých spolupracovníků v illeg. činnosti. S N e s t á v a l e m jsem se sešel celkem na 6 illeg. schůzkách a to vždy jen my dva samy.

Otázka: Pro koho soustřeďoval Dr. N e s t á v a l tyto zprávy rázu hospodářského a politického a komu tyto dával ?

Pro politické vedení strany illeg. hnutí strany nár. soc.

Otázka: co tímto sledoval p. Ing. Klíma z Br. N e s t á v a l ?

Podle mého úsudku chtěl Dr. N e s t á v a l, aby politické vedení illeg. hnutí býv. strany nár. soc. vědělo o všech jeho podřízených illeg. skupinách s určitých oborů.

četl a podepsal:

Ing. František Klíma

KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

ZAMYŠLENÍ NAD KNIHOU VLASTNÍMA OČIMA JOSEFA KLÍMY

(nakladatelství Andrej Šťastný, Praha 2009)

Některé osobnosti: Josef Klíma (jedna z nejzformovanějších osobností pořadu Na vlastní oči televize Nova a autor knihy Vlastníma očima, kterou dnes představujeme), Radek John (z pořadu odešel a dnes má jinou práci, nesnadno hodnotit, zda podobně kvalitní a pro nás užitečnou), Pavel Křemen (odhalil sekty a vizionáře, například jako první objevil Parsifala Dvorského), Anastázie Kudrnová (ukázala českým divákům bratry Mašiny), Kateřina Hrochová (série reportáží kolem čachrů s pozemkovými fondy), Stanislav Motl (lovec válečných zločinců, odborník na předválečné a filmové hvězdy a na historická a zajímavá společenská témata, dnes uvádí pořad Českého rozhlasu Stopy, fakta, tajemství), Radovan Slánský, dramaturg a reportér (téma českých satanistů, vedení pořadu Na vlastní oči) a Marcela Sobotková (jedna z nejvýraznějších postav pořadu), Janek Kroupa (pět v českých, aféra Budišov, reportáže o Berdychově gangu, seriál o Kajínkovi), dnes spolupracuje s Mladou frontou (reportáž o podivných obchodech na ministerstvu obrany), Jana Škopková (věnovala se hlavně ekonomickým tématům – způsob privatizace některých nemocnic, porcování medvěda poslanci, mnohé reportáže o výběru firmy Kapsch pro instalaci mytých bran).

Nemohu tu uvést všechny osobnosti naší investigativní žurnalistiky, omlouvám se proto všem ostatním, kteří se tohoto typu žurnalistiky nějak dotkli, v Klímově knize je uvedeno 37 novinářů, kteří zmíněným pořadem prošli a po určitou dobu spolupracovali s vysíláním Na vlastní oči uváděným do roku 2009 televizí Nova (to jí budiž přičteno k dobru). Dnes se již tento vynikající pořad investigativní žurnalistiky nevysílá, ačkoli to bylo to nejlepší, co Nova kdy dělala.

Ředitel Novy Petr Dvořák se profiloval jako „ten, kdo pod politickým tlakem a možná i osobním pře-

svědčením, že komerční televize nepotřebuje podstupovat taková rizika, protože jeho prestiž se neodvíjí od kvality média, ale od loajality k mocným“ (pravdivé hodnocení stavu takto vyjádřil Karel Hvižďala).

V současnosti je jediným investigativním pořadem Reportéři ČT vysílaný v pondělí večer. Určitě informativně přispívá i 168 hodin Nory Fridrichové.

Kdo se o problémy investigativní (neboli pátrací) žurnalistiky zajímá, určitě ví, že za mnohé reportáže tohoto druhu můžeme být vděční také Mladé frontě! (vynikající a odvážné statě Janka Kroupy, žáka Klímova, a také Jaroslava Kmenty Lihová policejní mafie – 11. 11. 2010).

Témata: už z výčtu několika jmen a z krátkého naznačení tematiky vyplývá podstata pátrací žurnalistiky.

Stačí, když z reportáže Kmentovy uvedeme: „Až příliš často se na Brněnsku takové případy zametaly pod koberec (jde o zrození lokální mafie na Brněnsku). Až se zdá, že tam v tom ohledu tiká časovaná bomba – o jednom velkém propojení organizovaného zločinu se státní správou. Vypadá to, že se tu léta bratříčkovali podnikatelé, policisté, státní zástupci, soudci a politici.“

Po tomto úvodu již přímo k dílu Josefa Klímy, oceněnému cenou E. E. Kische.

Knihy dokonale vytváří Klímův portrét a dává odpověď na otázku, kým vlastně je. Určitě skvělým televizním reportérem (380 reportáží), také ale literárním tvůrcem (vydal 25 knih), fejetonistou (300 sloupků), scénáristou (několik hraných filmů, celý seriál Expozitura), překvapivě i hudebníkem a skladatelem písní.

Po mém soudu je to dost činností pro několik kreativních lidí. Dost také na to, aby na to stačil jeden člověk vášnivě usilující o to, aby všechno stačil, a na-

Masarykův lid

víc – aby to vše bylo co nejkvalitnější. Klíma svým reportážím opravdu věnoval celé své srdce, nakonec byl vržen k branám, kde už své planoucí srdce musel položit na operační stůl. Sám autor píše po operaci letos v lednu, že se stal tak nejen pacientem, ale i reportérem svého srdce. Opravdu originální životní situace!

To o Klímovi platí konkrétně jak ve vztahu ke stavu jeho biologického srdcem, tak i abstraktně ve vztahu k jeho reportérské činnosti, k níž ho tlukot jeho srdce neustále pohání. Zastavme se nyní na chvíli u smyslu celého jeho života, u jeho na nejvyšší míru nebezpečné práce. Sám o sobě říká: „Stávalo se mi, že mi bylo blbě, cítil jsem se unavený a vypálený a plný beznaděje, že to, co dělám, už nemá tu sílu, aby to změnilo život lidí k lepšímu.“

Moje otázka: Proč?

A jeho odpověď: „Ani policisté, soudci, státní zastupci či advokáti, které jsem natáčel, nebyli často o nic méně hnusní než zločinci. Jak říká jeden policista nové kolegyni v seriálu *Expozitura*, který jsme napsali s Jankem Kroupou: „Nemůžeš v lodičkách hledat pravdu, která leží uprostřed žumpy. Vždycky se ušpiníš.“

Právě když jsem Klímovu knihu četl, i já jsem si kladl otázku, zda ta jeho činnost, riskantní a vlastně i sebeobětovná a zničující má sílu něco v naší korupci prolezlé společnosti podstatně změnit. Viděl jsem podstatnou část jeho reportáží a mnohokrát jsem myslel na nebezpečí, která tomuto člověku hrozí (až do té vynikající činnosti našich investigativních žurnalistů jsem já a možná se mnou i mnozí jiní netušili, kolik gaunerů se skrývá za draperií vržené poctivým lidem před oči, aby oslepli, aby ztratili vidoucí pozorovatelský zrak). I také proto, že Klíma nemluví potichu a ustrašeně, ale že otevřeně ukazuje, do jak vysokých pater politiky se prodírá to, co by mělo být ze všech sil potíráno. Nemilosrdně a bez slitování. S veškerou rozhodností.

Soudného čtenáře Klímovy knihy úplně uzemní obraz absurdně svévolného myšlení, které vede třeba k výroku, že tragédii 11. září mají „na svědomí sami Američané, aby měli záminku potlačit cizí státy i své vlastní občanské svobody“. (Petr Hájek, poradce prezidenta Klause, kniha *Smrt ve středu*). I tady je Klíma nekompromisním a statečným odhalovatelem pochodů, jež nejsou svobodným tvořivým myšlenkovým procesem, ale úmyslnou provokací. Sám znám lidi, kteří v diskusi (nejsou jí vlastně schopni, nechtějí diskutovat a dobrat se pravdy) vyznávají metodu provokace: proč by to nemohli tvrdit?

Možná, že si teď čtenář řekne: a proč Klíma s tak velkým pozorovatelským talentem, nadáním lehkého

pera, ovládnutím útvaru reportáže se usadil v komerční televizi řízené „novým“ Vladimírem Železným (nebyl to již onen kreativní intelektuál, kterého jsme znali před rokem 1989), a to již po velkém společenském zlomu v roce 1989. Až vás zamrazí, když si přečtete Železného výrok: „Už nejsme jen televize. Už jsme loď, která nalodí ženské otroky na telenovelu a dopraví je k výrobcům pracích prášků a kosmetiky – a mužské na fotbal a doveze je k výrobcům aut.“ Také pojetí televizní kultury!

Odpověď dává sám Klíma – v Nově pracovat nechtěl, chtěl pouze reportovat, jak taková televize vzniká.

„Jenže najednou jsem lítal v pořadu, který lidé hltali... Vzal jsem tedy Novu jako nosič své novinářské práce. Dokud mi poskytuje svobodu pracovat podle mého nejlepšího vědomí a svědomí, nemám důvody ji opouštět. Byl jsem v ní, ale snažil jsem se s ní neztotožňovat.“

Tematický plán celé knihy je velmi široký a nabízí nám současníkům události a jména, která jsme postupně vstřebávali. Hledači pokladů, záhadný Američan, Gaensel a Mužík.

Především dbal na to, aby nezcyňčil. Předvádí záladnosti reportérské práce: „Jednou mi volal zpravodajský redaktor: Bouračka, jo? Deset aut v sobě? To zní zajímavě. A kolik mrtvých? Žádné? Aha, No, co se dá dělat.“

Nástrahy – necitlivost vůči lidskému neštěstí. Na druhé straně nutnost ubránit se proti množství lidí, kteří se domnívají, že on všechno vyřeší.

Další témata: usmrčení, týrání dětí, případy, kdy otec uspává sedativy svou osmiletou dceru a pak ji nabízí k sexuálním hrátkám.

Skini. Rowdies. Podvodná agentura ve Skotsku, která si z naverbovaných lidí z Čech dělala otroky, bílé koně, mezinárodní černý obchod se zbraněmi, podvod, jímž jeden lump získal Babiččino údolí (jistý pan W.), lékárník prodávající léky proti chřipce na výrobu drog, neonacisté, výhrůžky, slavná reportáž o pěti v českých (Klíma ji uvádí jako talentovanou reportáž svého žáka Janka Kroupy), případ Kajínec, kauza Roztočil, Roubal, mezitím cesty po Himaláji, též Thajsko, Barma, problematika Romů, drogy, požár zahubivší 26 mentálně narušených dívek (později kniha *Brutalita*. Renčův film *Rekviem pro panenku*), problémy s prostitucí. Drogová scéna. Krejčíř, Pitr. Obludně děsivá galerie zločinu!

A veliké kauzy. Zastřelení vlivného podnikatele Kašáka v Příbrami (příbuzný Miroslava Kalouska), známá stávka v České televizi – skupina boboškovců podporovaná Železným. Tlaky, aby se reportáž nevysílala. Zajímavé odhalení pozadí stěhování praž-

Masarykův lid

ského magistrátu. Mohl budovu v Jungmannově ulici odkoupit od ČEZ sám. Neudělal to, nechal ji koupit realitním magnátem Sebastianem Pawlovským. A pak si magistrát vedený Pavlem Bémem (přítelem zmíněného Pawlovského) přátelsky budovu pronajal. Tlak samotného primátora, aby reportáž nebyla vysílána.

Prohnilost politiků a konkrétní příběhy.

Kniha cenná v tom, že je nabita obrazem naší společnosti. Při četbě si čtenář, kterému je alespoň čtyřicet, uvědomí, že to je jeho současnost a že se to týká také jeho. Že ho to všechno, pokud není lhostejný, musí vážně znepokojovat.

Mladým lidem zase otvírá oči, aby viděli, co může hubit mladou demokracii. Apel proto lhostejnosti ke zlu v našem okolí!

Proto vítám například akci Inventura demokracie. Musí ale probíhat kontinuálně.

Kompozice: Přehledná, logicky utříděná, vhodně včleňuje soukromý život Josefa Klímy do bouřlivých událostí po roce 1989. Zrození vynikajícího mistra reportáže, jeho pohnutky a motivace. Jdou ruku v ruce se zrozením svobodného života a demokracie u nás. Ale nejen to. Proč musel mít autor i bodygardy, aby přežil? Proč se on sám stal takovým bodygardem naší demokracie? Odpověď najdeme v jeho knize. Sám za sebe obdivuji systematičnost, s níž se žene za projevy zla, ba přímo zločinu, cením si jeho statečnosti.

Není to kniha určená pro překonání dlouhé chvíle, naopak jde o dílo vzrušující a rozčilující. Sám si kladu otázku: bylo by mi lépe, kdybych o té hnusné rakovině

rozežirající tkáň naší společnosti, kterou publikace nemilosrdně a drsně diagnostikuje, nevěděl a žil si v pokoji? Odpovídám si, že určitě ne, musel bych se vyzbrojit absolutní lhostejností. A v boji se zlem je lhostejnost a apatie zhoubná. Jako Klíma se musíme neustále ptát, kde je pravda a kde zlo?

Zároveň tu najdeme neustálé tříbení stylu a novinářského poslání.

Klíma např. píše: Kde jsou vzory chladně neutrálních reportérů BBC, jimž jsme se kdysi chtěli podobat? Jim ovšem stačí, aby něco vyštourali – a už se po té stopě rozběhnout vyšetřovatelé. Je lehké být hlídacím psem tam, kde pán domu vyběhne, sotva zaštěkáte. Tady jsme štěkali čím dál víc, často už opakovaně – a nakonec jsme začali zjišťovat, že pán domu je se zlodějem, na něhož štěkáme, jedna ruka. Místo abychom upozorňovali: „Někdo kompetentní by se měl podívat, jestli tenhle člověk nekrade,“ už hystericky křičíme: „Jak to, že toho lumpa nestíháte, když jsme na jeho zlodějny upozorňovali minule a předminule?!“

Klímová reportážní schopnost, pádnost jeho slov, vytrvalost v boji proti zlu jsou jeho odkazem, i když pořad Na vlastní oči už byl Novou uložen do rakve. Klíma působí slovem i činem. I bez Novy. V tom je jeho přínos a odpověď, zda to vše mělo smysl.

Jeho žurnalistická práce bude potřebná nyní i v budoucnosti.

Jaromír Adlt

Ve středu 2. února 2011 se v Brožíkově síni Staroměstské radnice pod záštitou předsedkyně Výboru pro výchovu a vzdělávání ZHMP Ing. Marie Kousalíkové konala slavnostní imatrikulace studentů 1. ročníku Gymnázia Milady Horákové. Čestnými hosty slavnostního ceremoniálu, který v těchto památných prostorách proběhl v krátké historii školy již podruhé, byli i předseda Klubu dr. Milady Horákové Ing. František Šedivý, členka výboru Mgr. Jitka Titzlová a další členové Klubu.

JAZYKOVÝ SLOUPEK

TY TITULKY!

Svěřil se mi jeden známý, že ho opouští zakořeněný zvyk přečíst každý den pozorně noviny. Mnohaletá zkušenost prý ho poučila, že obsah textů dokáže poměrně přesně odhadnout. Stačí mu přehlédnout titulky a ví vše. Návštěvníci nákupních center postávající v chumáčích před stánky s novinami a listující v tiskovinách jistě nejsou s to vstřebat víc než titulky. Stačí jim to. Základní informace o všelikém dění nám poskytují i obří písmena z předních stránek novin a časopisů vystavených před prodejny. Nadpisy vítězí nad textem.

Titulky nás ovlivňují víc, než si uvědomujeme. Před časem mne upoutala na odív vystavená první strana nejčtenějšího bulváru s fotografií populárního herce. Palcová písmena oznamovala, že deník objevil jeho milenkou. Kdo nesetřval na této senzační informaci vyvracející známá fakta o hercově spořádaném rodinném životě, dozvěděl se, že reportér skutečně milenkou vypátral. Byla to herečka, jež představovala milostnici hercovy filmové postavy z úspěšného filmu. Herec sám v tom byl nevinně, rafinovaně polopravdivý titulek však svůj účel vykonává podprahově. Hanebné praktiky vypočtené záměrně na koupěchtivost povrchních čtenářů zasévají tak bohužel často nechtěné zrnko lži i do paměti těch, kdo vnímají třeba jen nadpis.

O jazyku bulváru mluví marno. Bohužel však i tisk považovaný za seriózní používá podobné techniky, i když nikoli v takto drastické a trestuhodné podobě. Na Den čarodějnic jsem zakoupil Lidové noviny a podvakerát jsem zapochyboval o své národnosti. Aby byl titulek lákavý a úderný, je třeba sáhnout k zjednodušení: Češi: Euro už nechceme! Na první straně se tedy velkými písmeny dočtu, že nejsem Čech. Eura se totiž nezříkám, ba chci je. Když nahlédneme do zprávy pod kritizovaným titulkem, dovídáme se, že jakýsi průzkum veřejného mínění dospěl k výsledku,

podle něhož si euro nepřeje 55 % Čechů. Proč nelze nadpis formulovat přesně? (Anketa: 55 % Čechů si nepřeje euro.) Otvírám tytéž noviny a zřím titulek mou národnost znovu zpochybňující: Češi si myslí, že jim má práci zajistit stát. Co ztraceně jsem, když si to nemyslím? (Trochu si připadám jako vyděděnec i proto, že s ohledem na artrózu neskáču. Úspěchy našich sportovců je nutno podpořit. Kdo neskáče, není Čech.)

Sestrojit pádný a přesný titulek je práce náročná a zodpovědná. Že se někdy nedaří, přesvědčí nás Právo z téhož posledního dubna. Nevím, kdo vymyslel nebo odkud do těchto novin zabloudil podivný zvyk natlačit na stranu první všechny články považované za nejdůležitější. Nevejdou se. Jejich konec se pak potlouká kdesi v hloubi novin. Titulek na stránce 7: Policejní šéf se přiznal ke korupci, podle... Poslední slůvko může čtenář, pokud si nepamatuje nadpis ze strany první, považovat za příslovce. Vrtá mu pak hlavou, jakou podlost dotýčný policista přiznáním spáchal. Abychom si celou záležitost vyjasnili, otevřme Právo na straně první a čtème: Policejní šéf se přiznal ke korupci, podle soudu to není trestné. No bodej! Za přiznání se přece netrestá! Jiný, nechtěně drastický titulek otisklo Právo 6. května: Dvě třetiny Čechů berou... Vzhledem k trvale častému tématu „korupce a úplatky“ je to nadpis ještě znepokojivější než jeho dokončení na straně 1.: Dvě třetiny Čechů berou podprůměrnou mzdu.

Jak vidno, češtinu je možnou pokroutit v titulcích jak záměrně, tak neuměním. Mohl bych dát potřebě radu (nečtete titulky!), byla by však bez užitku. Titulky totiž mají tak silnou psychologickou účinnost, že se nám svými výraznými písmeny vnutí do podvědomí okamžitě po spatření tiskoviny, aniž třeba chceme.

Miroslav Šlapal

Pochvala, třeba nezasloužená, působí často výhodněji než nejspravedlivější výtky.

Willy Thern

VZPOMÍNÁME

Ačkoliv v rubrice *Vzpomínáme* zpravidla věnujeme pozornost těm, kteří jako výrazní demokraté působili v politické oblasti, tentokrát se zaměříme na žurnalistu a spisovatele, jehož život nám potvrzuje, že ten, kdo nesloužil a nepodřídil se komunistickému režimu – a i když unikl věznění – přesto procházel nekonečnou řadou potíží a ústrků.

Dne 22. ledna letošního roku se završilo 110. výročí narození novináře a spisovatele Edvarda Valenty. Starší čtenáři si jistě vzpomenou na jeho působivý román „Jdi za zeleným světlem“, na zpracování (s B. Golombkem) vzpomínek českého polárníka Jana Welzla „Třicet let na zlatém severu“ a možná i na detektivku „Dlouhán v okně“.

Životní dráha Edvarda Valenty však byla plná nesnází a trpkostí, kdy mu hrozilo jak uvěznění, tak na léta z rozhodnutí vyšší moci nesměl publikovat a musel zmizet z povědomí veřejnosti. To se trochu změnilo až v roce 1968, kdy o něm v Lidové demokracii 23. června vyšel článek od Věry Žahourkové nazvaný „Třináct ztracených let“, který nyní v naší vzpomínce přetiskujeme. Edvard Valenta zemřel v den 10. výročí vstupu vojsk Varšavské smlouvy na naše území – 21. 8. 1978.

TŘINÁCT ZTRACENÝCH LET

(úryvky ze životopisu českého spisovatele)

Co vlastně víme o spisovateli? Tu a tam se z nějakého článku či rozhovoru dozvíme o jeho zálibách a plánech, jeho zkušenosti a zážitky se promítají v jeho díle. A přece nemůžeme vědět všechno. Někdy je to snad lépe, že to nevíme. A někdy je dobré pravdu znát, i když chutná hořce. Hořce chutná i pravda o Edvardu Valentovi, autorovi jednoho z nejpozoruhodnějších děl, románu „Jdi za zeleným světlem“.

Všechno to začalo už v květnu 1945, kdy se Edvard Valenta stal znovu redaktorem Lidových, tehdy Svobodných novin. Přestože byla zrušena cenzura, všechny noviny zpočátku vypadaly takřka stejně – jako za okupace. Novináři se báli riskovat, autocenzura byla stejně silná jako cenzura oficiální. První materiál, který Edvard Valenta po válce uveřejnil, se týkal tzv. rekreační akce Reinharda Heydricha. Této akce se vůbec nezúčastnila inteligence, ta ji naprosto pominula, ale mezi ostatními se našli kolaboranti. Lidé, kteří za deci rumu pracovali v sobotu a v neděli, a z dělnických autobusů vyhazovali cestující s tím, že oni jedou pracovat do podniku pro Říši důležitou. Valenta tehdy žádal, aby dělníci tyto lidi zjistili a distancovali se od nich. Článek vyšel v červnu a den po jeho uveřejnění přišlo do redakce 1300 dopisů, většinou souhlasných. Reakce druhá – s pisatelem si přišli „popovídat“ dva muži s revolvery.

V létě 1945 se vrátil z koncentračního tábora Ferdinand Peroutka. Byl rozhodnut noviny už nikdy nedělat a věnovat se literatuře a literární kritice. Po několikahodinové rozmluvě s Valentou přistoupil na jeho návrh, aby vstoupil do Svobodných novin. Eduard Bass byl už tenkrát těžce nemocen a Peroutka se stal šéfredaktorem. V té době vznikl politický týdeník Dnešek, který dělal Valenta s Peroutkou. Zájem o nápravu veřejného života byl obrovský, do redakce chodilo denně až 100 rukopisů. Všichni věděli, že na mnoha místech se dostávají do popředí darebáci a hlupáci. Deformace, na které se dnes odvoláváme, nezačaly v padesátých letech, ale hned po válce. Edvard Valenta nikdy předtím politickou publicistiku nedělal. Před válkou vedl kulturní rubriku Lidových novin a byl již známým spisovatelem. V roce 1945 psal úvodníky do Svobodných novin a byl odpovědným redaktorem Dneška.

E. Valenta

Prezident Beneš a ministerský předseda Gottwald kladli týdeníku tři podmínky: nepsat proti odsunu Němců z pohraničí, nekritizovat komunismus jako ideu a nepsat proti Sovětskému svazu. Kritika špatných komunistů byla nejen povolena, ale dokonce žádoucí.

Za tu dobu byl Edvard Valenta dvaadvaceti-krát žalován, ale ani jednou odsouzen.

V r. 1948 žalovala Veřejná bezpečnost a Státní bezpečnost: V „Dnešku“ totiž vyšlo mnoho článků o násilnostech, které obě tyto organizace páchaly v pohraničí. Valenta odmítl jakýkoli smír a nabídl důkaz pravdy. Když se do Prahy začali sjíždět zahraniční novináři, aby sledovali proces, žaloba pro urážku na cti tiskem byla odvolána.

Před procesem přišli za Edvardem Valentou čtyři vysocí důstojníci z ministerstva vnitra s návrhem, aby s nimi spolupracoval. Zprávy v novinách prý škodí republice v zahraničí a bylo by tedy přijatelnější na podobné případy upozornit přímo ministerstvo vnitra, které zjedná hned nápravu. Valenta jim dal dva materiály: jedna žena byla při výslechu jako svědkyně mučena, její vyšetřovatelé žili pod jiným jménem v Plzni a pracovali u StB (ministerstvo vnitra tenkrát zprávu dementovalo, ale v redakci měli důkazný materiál).

Další případ byl ještě otřesnější: v Praze byl zatčen prof. XY a obviněn z kolaborace. Sousedé věděli, že jde o omyl a že kolaborant stejného jména žije ve čtvrtém poschodí stejného domu. Profesorova žena se po zatčení skutečného kolaboranta dozvěděla, že její muž je mrtev. Při vyšetřování spustila „nešťastnou, náhodou“ jednomu z členů StB pistole, a její muž zemřel. Náhoda? Úmysl? Vdova žádala posmrtnou rehabilitaci a psala ministerstvu vnitra, ale bezvýsledně. O případu uvědomila Kancelář prezidenta republiky, která poslala šest doporučených dopisů ministru vnitra Noskovi. Bezvýsledně. Prezident Beneš vzkázal Valentovi, že nedostal odpověď a teprve po rozmluvě, kterou měl Valenta s novým šéfem StB, se začaly oba případy vyšetřovat. Po dvou letech politické publicistiky byl tedy Edvard Valenta na ministerstvu vnitra a u Bezpečnosti mužem velmi známým a velmi nenáviděným.

Masarykův lid

V únoru 1948 byl okamžitě propuštěn z redakce Svobodných novin a vyloučen ze Svazu novinářů a Syndikátu spisovatelů. Od té doby čekal na své zatčení.

V listopadu 1948 přišel za Valentou filmový režisér Elmar Klos a nabídl mu spolupráci na filmovém scénáři. Během rozmluvy přišla další návštěva: muž, kterého Valenta znal ze Svobodných novin, bývalý elév Bouček. V novinářských kruzích se o něm tenkrát říkalo, že utekl na Západ. Za dvě minuty, kdy zjistil, že si nemůže vypůjčit žádné peníze, odešel. Elmar Klos o této návštěvě věděl a znal také obsah rozhovoru (jako svědka ho však Státní bezpečnost odmítla předvolat).

Za tři týdny byl Edvard Valenta zatčen a odvezen do Bartolomějské, kde byl – aniž věděl proč – měsíc držen ve vazbě.

O Bartolomějské a metodách vyslýchání snad nemusím mluvit. Výslech trval dvakrát osm hodin, byl jsem spoutaný a se zavázanýma očima. V té době bylo propuštěno asi deset vyšetřujících za brání úplatků (slibovali, že budou při výsleších méně bít a mučit!), a tak mě vyslýchali bývalý zelinář a písař. Na tmavý svrchník mi uvázali ručník, ale ne ze soucitu, převodli mě pak do jiné místnosti a tam jsem seděl jako odstrašující případ. Kolem mě vodili další zatčené.

Teprve u soudu se dozvěděl důvod zatčení: neoznámení podezřelých osoby!

„V Bartolomějské nás bylo v cele pro šest lidí šestatřicet. Spoluvězně mi radili, abych přiznal všechno, co chtějí, protože jen tak se dostanu na Pankrác, kde se nebije. Přiznal jsem tedy, že jsem věděl o Boučkovi jako spolupracovníkovi francouzské špiónáže. Můj zdravotní stav byl zoufalý. Z jedné dioptrie se mi dalekozrakost zhoršila na šest a několikrát denně jsem měl záchvaty Menierovy choroby. Závratě a hluchota se stupňovaly a léky jsem nedostával. Na Štědrý den přišel rozkaz připravit se na cestu. Tehdy svítla jiskřička naděje: jedu domů! Ale přivezli mě na Pankrác.“

Pankrác byla ještě poměrně dobrou věznicí. Ředitel Beneš se choval k vězňům slušně. Valenta byl přivítán obvyklým způsobem: vzali mu šaty a nechali ho stát tři hodiny na dlaždičkové podlaze na tzv. kříži, kde se protínaly chodby. O vězně se staral dr. Provazník, odsouzený na doživotí pro spoluúčast na Chocově aféře, dával jim léky a snažil se jim pomáhat.

„Kdyby došlo k zatčení o půl roku později, asi bych se nevrátil. Byli tam celkem slušní lidé. Jen vedle naší cely vyslýchali nějaký Svoboda, který vězně strašně mučil. Byl to šílenec, později ho odvezli do Bohnic a tam zemřel. On si vodil k této „zábavě“ své dva malé synky!“

V květnu 1949 byl soud. Přiznání ke stykům se špiónem Boučkem poslali z Bartolomějské. Předseda soudu Dědounek v soukromém rozhovoru se svým kolegou řekl, že má rozkaz Valentu odsoudit, ale že prý se na to vykašle. Soud zprostil Edvarda Valentu obžaloby.

„Nastalo období hrozných bíd. Nesměl jsem publikovat, mé knihy se nevydávaly. Hledal jsem si práci na inzerát, hlásil jsem se jako noční hlídač, jako stenograf, našel jsem si místo ve Vojenském historickém muzeu. Všude mě odmítli. Začala klatba. Já neumím psát do šuplíku, musím mít perspektivu kontaktu se čtenářem, potřebuji se zmocnit příštích vnímatelů. A tak jsem dělal komentáře ke krátkým filmům a ilegálně jsem publikoval v Lidové demokracii. Tenkrát mi pomohl dr. Václav Cibula a prof. Václav Černý. Nikdo mi nebyl schopen říci, proč

nesmím publikovat. S režisérem Jiřím Weisem jsme rok připravovali scénář k filmu o americkém pobytu Antonína Dvořáka. Scénář byl postupně schvalován, černošský zpěvák Paul Robeson se učil česky Biblické písně – a najednou, při konečné schůzi filmové rady, byl scénář přes protesty Karla Konráda a Marie Pujmanové zamítnut.“

Finanční situace byla zoufalá. Už nebylo co prodat. Olga Scheinpflugová, Jaroslav Kvapil, sestra Edvarda Valenty a několik anonymních dárců podporovalo „prokletou“ rodinu. Staršímu synovi tehdy byly dva roky! Ředitel nakladatelství Čs. spisovatel Ladislav Fikar obstaral Valentovi stipendium; v den, kdy byl zamítnut scénář, přišel k Valentovům sekční šéf od ministra Kopeckého Zdena Ančík a přinesl mu pět tisíc korun. Měl jedinou podmínku – nikdo se o tom nesměl dozvědět (Václav Kopecký byl v tomto případě mimořádně štědrý. Josefě Slánské, která se po popravě svého muže k němu obrátila jako k rodinnému příteli, dal šest set korun).

V takových podmínkách vznikala kniha „Jdi za zeleným světlem“.

Čtenáři přijali tento román příznivě. „Nahoře“ však v knize postrádali kladné hrdiny podle pravidla v té době obvyklého: kladný hrdina a jako protihráč hrdina ještě kladnější. Nejvíce proti knize brojili Zdeněk Nejedlý a Marie Majerová, která přimohla, aby za tento román Valentu zavřeli.

Klatba však ještě neskončila. Čs. spisovatel vydal knihu povídek „Starou cestou“ a cestopis po Západní Indii „Nejkrásnější země“. Tři měsíce byl celý náklad pod zámekem a do prodejen se obě knihy dostaly pod podmínkou, že nikde nebude publikována ani věta o tom, že vyšly. Recenze byly zakázány. Podle filmového scénáře napsal Edvard Valenta rozhlasovou hru o Dvořákovi, která se měla vysílat na Štědrý den. Hrála se až nedávno se zpožděním několika let.

Na deset doporučených dopisů ministerstvu vnitra a poslancům nedostal Valenta ani jednu odpověď. Psal na ÚV KSČ a žádal, aby byl zatčen, aby se dozvěděl příčinu bojkotu. Bezvýsledně. Potom na radu nového tajemníka Svazu čs. spisovatelů Juraje Spitzera podal v r. 1962 stížnost prezidentu republiky, která byla znovu předána ÚV KSČ. Za tři týdny potom volali z Čs. spisovatele, jestli Valenta nemá nějaký rukopis, že by ho vydali. Klatba byla zrušena. Trvala třináct let.

Proč?

Před třemi lety se Edvard Valenta dozvěděl od jednoho spisovatele příčinu. Ministerstvo vnitra se celá léta snažilo nasadit provokatéry. Někteří z nich přišli Valentovi říci o svém úkolu a varovali ho. Nakonec se však mezi rodinnými přáteli našel jeden, který za peníze informoval ministerstvo vnitra o všem, co se u Valentů říkalo.

Kritika režimu v rodinném kruhu není trestná. Oficiálně. Edvarda Valentu stála třináct let života.

Kolik ztratila česká literatura, těžko můžeme posoudit. Detektivka „Dlouhán v okně“ dokázala, co umí udělat dobrý spisovatel i v tomto opomíjeném žánru. Edvard Valenta teď píše román „Živ ještě jednou“ a zpracovává reportáž ze svého pobytu v USA, kde byl s Janem Baťou. Je těžce nemocen a nemůže pracovat soustavně.

Třináct trpkých let života.

Věra Žahourková

Masarykův lid**ZE ŽIVOTA KLUBU
MILADY HORÁKOVÉ****ZPRÁVA O ÚMRTÍ J. TUČKA**

Výbor Klubu dr. Milady Horákové s lítostí oznamuje, že 18. února 2011 zemřel Mgr. Jaromír Tuček, emeritní biskup Královéhradecké diecéze Církve československé husitské.

Ve výboru KMH zastupoval Mgr. J. Tuček královéhradeckou pobočku klubu a po skonu prof. Jiřího Doležala vykonával starostlivě i funkci předsedy hradecké pobočky.

Budeme vzpomínat na jeho svědomitost, podnětnost a naléhavost – s kterými se snažil hledat naplnění poslání Klubu dr. M. Horákové.

Výbor KMH

Již pátý ročník Mene Tekel, mezinárodního projektu proti totalitě, proběhl ve dnech 20.–27. února v Praze. V příštích číslech Masarykova lidu se vrátíme k některým zajímavým událostem tohoto ojedinělého záměru.

INFORMACE

Dne 21. března 2011 uplyne 10 let od úmrtí bratra JUDr. Václava Antropiuse, předúnorového člena Čs. strany národně socialistické a bývalého člena Klubu Dr. Milady Horákové. Kdo jste ho znali, prosíme, vzpomeňte s námi.

Za pozůstalé syn Pavel Václav Antropius

PŘEDEŠLI NÁS

Junglingová Olga

Olomouc

Tuček Jaromír, Mgr.

Hradec Králové

Rohan Karel

Praha 10

Ulrich Václav

Praha 10

Masarykův lid

Program akcí KPV na rok 2011 (od 29. 4.)

- 29.4. Pietní setkání u sochy „Smutné jaro“, nádvoří krematoria Strašnice v 11,00 hod. Organizuje ČSBS.
- 12.5. 11,00 Pieta u pamětní desky. Pravoslavný chrám Olšany. Organizuje Mgr. Kopřivová.
v 15,00 hod pietní vzpomínka. Ruské domy, Rooseveltova ul. Praha 6.
- 14.5. Pietní setkání v 10,00 hod. Praha – Motol. Organizuje KPV-ČR, ing. Stehlík, I. Kieslinger.
- 18.5. 10,00 hod pietní setkání Zámorsk. Vysoké Mýto – hotel Tejnora.
Organizuje pobočka Brno, B. Morávek
25. 5. Litoměřice – vzpomínka na popravené důstojníky Plešmída a Pohla ST.
Organizuje pobočka 32 a VS KPV.
27. – 28. 5. Jáchymovské peklo. Pořádá pobočka Karlovy Vary – V. Preislerová. Odjezd autobusem z Prahy
26.5.2011, Hlavní nádraží – Fantova kavárna. Doprovodná výstava Věž. 27. 5. koncert Věž.
- 18.6. 10,00 pietní setkání – Resslova ulice, kostel sv. Cyrila a Metoděje.
12.00 Technická ul.
- 21.6. 10,00 Praha 6 – GŠ AČR. Pieta gen. H. Píka, organizuje GŠ AČR, MO ČR.
- 21.6. 17,00 pietní setkání k uctění památky 27 popravených představitelů českého odboje.
1. část kostel sv. Mikuláše, Staroměstské nám., Praha.
2. část kladení věnců u pamětní desky. Podpora starosty Prahy I.
- 24.6. 15,00 Valašské Klobouky, kulturní dům. Potom pieta u pomníku padlých.
- 25.6. Želiezovce – 6. ročník spomienkového stretnutia väznených žien v rokoch 1948 – 1989 spojený so seminárom a osobnými výpoveďami väzenkýň.
Autobus zajišťuje Ústředí KPV ČR Praha, odjezd 24.6. do 26.6. (pátek – neděle)
- 26.6. 10,00 Dábllice. Organizuje SBPV, Stan. Stránský.
- 26.6. 17,05 posunut začátek – (zvony). Pietní setkání – uctění památky dr. Milady Horákové,
Vyšehrad – Slavín, Praha. Organizuje KMH, ing. Šedivý. Pokračování u piety u Památníku kněží.
Organizuje Vyšehradská kapituLa a KPV ČR.
- 29.6. 10,30 politické setkání na Žofíně.
- 5.7. Selská jízda Nechanice.
- 16.7. 10,00 Klášter Teplá – pouť diecézní, organizuje pobočka Karlovy Vary.
- 18.7. Žatec – Vzpomínka na popravené – kpt. Sabelu, plk. Gonice, mjr. Jebavého. Pořádá VS KPV-ČR, pobočka Žatec.
- 31.7. 8,30 mše u kostela sv. Ignáce, 10,00 pieta u památníku – pietní vzpomínka na popravené Jihlava.
Organizuje MÚ Jihlava, pobočka KPV Jihlava.
- 27.8. Leopoldov 2011 – stretnutie politických väzňov zo Slovenska a Čiech, spojené so seminárom s cieľom umožniť stretnutie ešte žijúcich politických väzňov. Zájazd Ústředí KPV ČR,
autobus z Prahy. Od 26. 8. do 28.8.
- 3.9. 10,00 Hostýn. Pořádá pobočka Bytčice pod Hostýnem a Ústředí KPV-ČR. Odjezd z Prahy v pátek 2. 9.
- 10.9. Dny evropských památek. Věž smrti, doprovodná výstava, odjezd z Prahy 9. 9. 2011.
- 14.9. T. G. Masaryk – výročí úmrtí, Lány, organizuje ČSBS, ČsOL. Autobus zajišťuje Ústředí KPV-ČR.
Odjezd v 8,30 – Hlavní nádraží – Fantova kavárna. Přistaven v 8,00 hod.
- 16.9. Pieta Nagelberg. Organizuje Ústředí KPV-ČR Praha
- 24.9. Všeruby – pieta. Organizuje pobočka KPV-Domažlice.
- 28.10. 9,00 Uctění památky legionářů, výročí vzniku ČSR, Praha – Vítkov. Organizuje MO ČR a AČR.
- 28.10. 12,00 Panteon Nár. muzea. Vznik republiky. Organizuje ČSBS.
- 11.11. 9,00 Praha – Vítkov. Den válečných veteránů. Organizuje ČSBS, ČsOL, GŠ AČR, MO ČR.
- 15.11. 10,00 Plzeň. Vzpomínka na popravené důstojníky v Plzni VS. Organizuje KPV pobočka Plzeň.
- 16.11. Pieta Ostrava – Den boje za svobodu a demokracii.
- 17.11. 9,00 Hlávkovy koleje, 11,00 – kasárna Ruzyně – pietní vzpomínka. Organizuje ČSBS, Hlávková nadace.
- 22.12. 10,00 Terežín, Malá pevnost. Pieta dr. Milady Horákové.
Organizuje KPV pob. Litoměřice, br. Chlupáč, ing. Šlégr.